

فولكلور توپلاما قىلاووزو

Folklor toplama qılavuzu

Arif acaloğlu

فولكلور توپلاما قىلاووزو

عارىف آجال اوغلو

اقرابچان توركمانىست، اويونلاشچىلار، آيدىن (طى سەيد) خاتىرلىگىر

آيدىن (طى سەيد) خاتىرلىگىر

Uyğunlaşdırma: Aydın (Əliməmməd) Xələfi Zingir

تورک فولکلورونون قایناق لاری: 1

بۇلگەدە فولکلور توپلاما قیلاووزو

عاریف آجال اوغلو

ایستانبول

1997

آذربایجان تورکجه سینه اویغونلاشدیران:

آیدین (علی محمد) خلفی زنگیر

گۆرمی - 2014

سرشناسنامه: آجال اوغلو عاريف، خلفى زنگير آيدين (على محمد)- 1350

مشخصات ظاهرى: 72 ص.

عنوان و نام پديدآورنده: بۇلگهده فولكلور توپلاما قىلاووزو /

آيدين (على محمد) خلفى زنگير

مشخصات ناشر:

شابك:

وضعيت فهرست نويسى:

يادداشت: كتابنامه: تركى

موضوع: تاريخ

رده بندى كنگره:

رده بندى ديوبى:

كتابين آدى: بۇلگهده فولكلور توپلاما قىلاووزو

يازار: عاريف آجال اوغلو، اويغونلاشديران: آيدين (على محمد) خلفى زنگير

قابىق طرحى:

يايين ائوى:

چاپا حاضرلايان:

باسقى: بيرينجى

ساي:

دير:

يازارين ايمئىلى: ashiq_aydin@yahoo.com

انتشارات:

ايچىندەكى لار

7		اۇن سۆز
9		گىرىش
9		• فولكلور درلەيىچى لىرىندە آرانان اۆزلىك لار:
10		• آراشديرما كاراكتىرلى حاضرلىق لار:
11		• تىكنىك حاضرلىق لارى
11		• فولكلور درلەمەننن اوصولو
14		• درلەمە چاليشمالارى ايله ايلگىلى قونولار
15		• كونيه (شەناسنامە)
17		قونولار و سورولار
18		خالق ادبىياتى
18		داستان لار
22		1. قەرمانلىق داستان لارى
24		2. عشق (حاق عاشىق لارى) داستان لارى
25		3. كىتاب كۆكنلى داستان لار
26		4. ياخىن تارىخلە ايلگىلى داستان لار
28		ناغىل لار
29		باشقا تورلر
32		موسىقى
33		عاشىق صنعتى
37		خالق دىلى
38		مىتولوژى
39		زامان
39		زامانلا ايلگىلى گىئىل آنلايىش و تانىم لار

40	باشلانقيچ زامان
40	ايل
40	فصل
41	آي
41	هفته و هفته نين گون لرى
41	گون و گونون ساعات لارى (وقت)
42	اۆزل (اۆنملى) گون لرى
42	مؤوسوم (فصل) بايرام لارى
42	مکان
42	مکانلا ايلگىلى گئىل قاوارام لار
43	كايناتا\كوسمولوۋى
44	اۆلكه
44	بۆلگه
44	بۆلگه يئر آدلارى
45	جغرافى تئريملر (اصطلاح لار)
45	اۆزل مكان لار
46	يول
46	باغ، باغچا، تارلا، مرز (سينير)
46	سولار
46	محلّه، جاده (خيابان)، سوخاق (كوچه)
47	اؤ
47	انسان
47	انسانين يارادىلىشى
48	خالقين (تايفانين، قىيله نين وس)، تۆره ييشى و سجيەسى
48	اىتنونيم لرى
48	اىتنىك سىستىم
49	انسان عمرو
49	شخص آدلارى و آياملار (لقبلر)
49	توپلوم دورتى

50	توپلوم قورولوشو (بۇلگە توپلومونو اولوشدوران عنصرلار):
50	ائىتىم (آموزش) و كولتور حياتى
51	عايله
51	بىلىنمە
52	عايله ايجىندە
52	عايله دىشىندا
53	فامىلىچىلىك ايلشكىلىرى و تىرىملىرى (اصطلاحلار)
53	قوناق\مسافر
53	ياس گلەنكلرى
54	دويون\توى گلەنكلرى
54	سياحت\يولچولوق
54	دىن
55	خالق اينانچلارى
56	بويوا\طلسم و فال
56	اكونومى\اقتصاد
57	بۇلگەنن گىنل اكونومىك سىجىسى
57	تارىم\اكىن
57	تاخىل\حبوبات\دنىلى بىتكىلر
58	باغچىلىق\باغچىلىق
58	بوستانچىلىق
58	توتون
59	ايپكىچىلىك
59	باشقا اكىن فعالىتلىرى
59	حيوانچىلىق
60	حيوانچىلىق كولتورو و بۇلگە حيوانچىلىغىنن گىنل قورولوشو
60	كىچىك باش حيوانلار
60	بۇيوك باش حيوانلار
61	آتچىلىق
62	دوھچىلىك

- 62 قوشچولوق\ كومس (لؤل) حيوان لاری
- 62 مئشه و مئشه چیلیک
- 63 اووچولوق
- 63 چاغداش صنایع و باشقا اعمالات فعالیتلری
- 63 معاشلی چالیشان لار
- 64 گلهنکسل پئشه لر و گوژل صنعت لر
- 65 خالق طبابتی\ تورکه چاره\ تورکه داوا
- 66..... تورک بوی لاری
- 67 کند و اوبا ائولری
- 67 کند ائولری
- 69 اوبا ائولری

اۇن سۆز

بو قىلاووز تورك فولكلورونون دوزنلى شكىلده درلنمەسى قونوسوندا اۆزلىكلە علمى چالیشمالارين آپاريلمەدىغى بۆلگەلریمیزده دویولماقدا اولان عاجل احتیاجی قارشىلاماق هدفی ایله بیر نئچه گون ایچینده حاضرلانمیشدیر. مع الاسف آذربایجاندا بو تیپ بیر ایش هله ده گۆرولمەدیییندن اورتادا استفاده ائده بیله جهیمیز هر هانسی بیر تجربه گۆرونمەمکده ایدی. سیستملى و قاپساملى بیر قىلاووز تورکیه ده و باشقا تورک اۆلکه لرینده ده حاضرلانما میشدیر. یابانجیلارین حاضرلادیقلاری ایش لرین بیزده یاخیندان تانیناماسی، باشقا طرفدن ایسه بونلارین بیزیم احتیاج لارا تام اولاراق جاواب وئرمەسى ده باشقا بیر پروبلئم دیر. بوتون بو سببلردن دولایى کۆنول ایستردى کی، داها قاپساملى و درین بیر قىلاووز اولسون. آنجاق زامانین چوخ قیسا اولماسى و قونو ایله ایلگىلى علمى هئچ بیر قايناغین ال آلتیندا اولماماسى مختلف متد و تجربه لری ایچەرن (احتیوا ائدن) آیرینتیلى بیر ایش اولماسینا امکان وئرمەدى. بو اوزدن تورک فولکلورونون اۆزلیکلرینی، درلنمه و اینجه لنمه دورومونو هر یۇنو ایله آچىقلایا بیلن اساسلى بیر قىلاووز یوخ، ساده بیر قىلاووز اورتایا چیخاریلا بیلدی. دولایىسى ایله بو ایش بیر آراشدیرما اورونو یوخ، یاخلاشیق 20 ایلیک بیر تجربه نى قسماً ده اولموش اولسا آختارایلمه (منتقل ائده بیلمه) چاباسى دیر. ایش سیراسیندا، اوزمان فولکلورچولارین پروبلئملری دوشونولمە میش،

اساساً اۆزل بىلگى و تجربه تجهيزاتى اولمايان و بو چالیشمانى
 آپارمايى ايستهين بير گروه گنج آراشدیرماچی نین احتیاجلاری
 گۆز اۆنونده توتولموشدور. آیریجا، درلنمیش اولان فولکلور
 متنلری نین صینیفلاندىريلماسى (طبقه بندى اولونماسى)،
 آرشیولنمه سى و یایینا حاضرلنماسى - اوزمانلىق ايستهين بير
 ایش اولدوغونا گۆره - بوردا اله آلینمامیشدیر. ساده جه تجربه مى
 و حافظه مى قوللانا راق حاضرلادیغیم و مکمل لیکن اوزاق اولان
 بو قیلاووزون گنج آرخاداشلاریمیزین ایشینه یاراماسى منى
 گله جک ایشلر اوچون اومودلاندیراجاقدیر.

گېرىش

ساحەدە فولكلور درلەمە ایشی، بو ایشی گۆرن شىخىس لىرىن
بعضى اۆزل يىتەنك (قابلىت) و حاضىلىق لارى نىن اولماسىنى
گر كدىرمكەدەير.

● فولكلور درلە¹ يىجى لىرىندە آرانان اۆزلىك لىرى:

آ ياخشى دانىشما قابلىتى

آ يوخارى سطحە دانىشلىق مدنىتى

آ بۆلگە خالقى ايله قايناشما، اونلارىن داورانىش لارىنا اويما

بىلمە يىتەنەبى

آ تىز قىرار وئىرمك

آ حركىتلىك لىك

آ يىرل شىوھەنى بىلمك

آ بۆلگەنى تانىماق

آ فولكلور متن لىرى و موجود آراشدىرمالار قونوسوندا ممكىن

اولدوغو قدر ساغلام بىلگى لىرە صاحب اولماق

آ دانىشلىق سىراسىندا آيقىرى (ضد) گۆرۈش و داورانىش لارا

مىسامىحە (دۆزۈم) گۆستىرمك

آ گۈجلۈ مىشاھدە و حافظە

¹ - درلەمك: سىچىپ توپلاماق، بىر آرايا گىتىرمك، تدوين اىتمك. دوزگون بىر بىچىمدە
توپلاماق. درلەيىچى: سىچىپ توپلايان، تدوين اىدن. موغان بۆلگەسىندە درمك كىمى اودا عمومىتەلە
ترەلرى باشقا اقلاردان آيىرىپ توپلاماق ائلامىندا ايشلەنىر.

آ شخصى احتياج لارى قونوسوندا متواضع اولماق، كيمسه يه
 زحمت وئرمەك
 آ هر نوع شرايطده چاليشايلىمك
 آ تمیز و باخيملى (مرتّب) اولماق
 آ اراضى يه اويماق (دوروما گۆره داورانماق)
 بللى بير بۆلگه يه فولكلور درله مه يه گئتمەدن اۆنجه بير سيرا
 حاضرلىق لارين آپاريلماسى لازمدير، بونلار ايكي نوع دور:

• آراشديرما كاراكتىرلى حاضرلىق لار:

آ درله مه چاليشمالارينا نچە شخصين قاتىلاجاغى
 بليرلەنەجكدير
 آ بو شخص لار آراسيندا ايش بۆلگوسو اولاجاقدير
 آ بۆلگه ايله ايلگىلى عمومى بيلگى لر الدە ائديله جكدير
 آ بۆلگه خالقى آراسيندا تانيش لار و فولكلور قونولاريندا
 بيلگى سى اولان شخص لار حاقيندا اؤن آراشديرما آپاريلاجاقدير
 آ بۆلگه فولكلورونون يايينلانميش اؤرنك لرى (نمونە لرى)
 اينجه لەنەجكدير
 آ ساحە دە فولكلور درله مه تاكتيك لرى ايله ايلگىلى يايين لار
 و تجربه لر اينجه لەنەجكدير
 آ بۆلگه نين كولتور و صنعت آدام لارى تثبيت ائديله جكدير

● تکنیک حاضرلیق لار چرچیه—وه سینده

آشاغیداکی لار تأمین ائدیله جکدیر:

İ ان آزی ایکی نوع سس ضبط ادندن وسیله و اونون
لوازماتی

İ ویدئو کامرا

İ ان آزی ایکی عکاسی دوربینی (بیری پرافشنال
اولاجاقدیر)

İ خطلی قالین دفترلر، دوسیا (پرونده) کاغیذی، مداد
(دیشیک رنگلرده)، خطکش، سیلگی، نوت دفتری، گونده لیک
تقویم، قالین الفبالی دفتر، گئئل اؤلکه و (امکان اولدوغوندا) بؤلگه
نقشه سی

İ سفر اوچون لازم اولان شخصی وسیله و لوازمات
آیريجا یئنی دوستلارا، اوشاق لارا، قوناق گئتدیکلری عایله لره
سونماق (تقدیم ائتمک) اوچون هدیه لر گؤتوروله جکدیر. ایستر
وسایل و تجهيزات، ایسترسه ده هدیه لر باخیمیندان چوخ
آغیرلیق اولماسینا دقت ائدیله جکدیر.

● فولکلور درله مه نین بیر چوخ اوصولو واردیر:

İ شانس باغلی درله مه لر: درله ییجی هر هانسی بیر یئرده
تصادفاً دینله میش اولدوغو متنی یئرینده و یا داها سونرا (کی بو
ترجیح وئرلمر) یازی یا آلیر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر قونو ایله ایلگیلی اولان متن لری دار بیر بؤلگه ده درلر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر قونو ایله ایلگیلی اولان متن لری گنیش بیر بؤلگه ده و یا اؤلکه چاپیندا درلر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر بؤلگه نین فولکلورونو داراما¹ اوصولو ایله بوتونلوکله درلر (کی اصیل فولکلور درله مه سی بو شکیلده اولور).

داراما شکلینده آپاریلاجاق بیر درله مه چالیشماسی نین ان آزی ایکی کیشی طرفیندن آپاریلماسی لازمدیر. آدامین سای، بؤلگه نین گنیشلییی، فولکلور پتانسیلی، چالیشما اورتامی، مادی امکان لار و باشقا شرطلره گؤره آراشدیرمانی آپارتدیران مرکز طرفیندن تعیین ائدیلیر. فولکلور درله ییجی لری نین (توپلام سای لاری نه اولورسا اولسون)، ساحه یه گلدیکدن سونرا بیر آرادا (باهم) چالیشمالاری نین وئریملی (مفید) اولما احتمالی آزدیر. قالابالیق (شلوغ) اورتام، دولاشیم، یئمک و یاتماق یئری تاپماق کیمی چتینلیک لر وئریملی لییی انگل له یه جکدیر. آیریجا زاماندا تصرف ائتمک، دیشیک تاکتیک لر اجرا ائده بیلیمک و لازم گلدییینده عینی و یا بنزر متن لری بیر کیشی دن و یا بؤلگه دن بیر نچه دؤنه درله یه بیلیمک امکانی باخیمیندا دا قالابالیق بیر هیئت له چالیشیلما سی دوغرو گؤرونمز. بیر کیشی نین (یوکسک

¹ - بیر شئی و یا کیمسه نی تاپماق، کنترول ائتمک اوچون مختلف یؤنتملردن یارارلاناراق
بیر یئری سیخ بیر بیچیمده آراماق

پرافشئال لاردان باشقا) تىك باشىنا چاللىشماسى دا ترجىح
ئىدىلەمەكەدەدەر. ھەر آچى¹ دان مقبول اولانى ئىككى كىشى نىن بىر
آرادا چاللىشماسىدەر. بونلار ئىن ئۆز آرالار ئىندا ئانلاشا بىلەلەر
ياخىن ئانچاق دىيىش ئىك ئالان لاردا ئوزمانلاشمىش اولمالار،
فرقلى بۆلگەلەردىن اولمالار ئاران ئۆزلىك لەردەر.

ساحە يە اولاشىمىن (گەلەن، ئىتتىشمەن) دا بىللى آدابى
واردەر. بۆلگە يە گىرىش ئىن ئىنەللى (چوخ دقت چكىجى)
اولما ياقاق، ئىنقى يوروم لارا سبب اولايىلە جىك اولاي لاردان
قاچىنىلا جاق، يول بويونجا بۆلگەن ئىن گىنل دورومو، گەلەنلەر و
ئۆزلىك لەر ئىلە ئىلگىلى گۆزىل² لار پارىلا جاق، بىلگى
توپلانما جاق دەر.

ساحە يە اولاش دىق دان سونرا ئىرلىشمىك و ئىيىب-ئىچمە
ئىش لەر دوروما گۆرە حل ئىدىلە جىك دەر. اقامت ئىرى اولاراق
مىمكىن اولدوغو قدر طرفسىز بىر ئىر (ھتل، مىسافر خانە كىمى)،
كىنلەردە ئىسە (ئۆنچەدن پارىلان آراش دىرما سونوجوندا بىللىنىش
اولان) ترجىحا³ ئورتا حاللى و توپلوم ئىچىندە سايغىن ئىرى اولان
و مىمكىن اولدوغو قدر تانىش بىر ئايىلە سىچىلە جىك دەر. ئىلك بىر
ئىچە گون ئون آراش دىرما پارىلا جاق. كىندىن گىنل³ ياپىسى⁴،

¹ - زاويە

² - بىر يازى و يا ئىزى يازماغا باشلامادان ئۆنچە قونوسويلا ئىلگىلى گىركى بىلگى، دىننى.

ئىنچەلەمە و آراش دىرما ياپما ئىشى

³ - ئىمومى

⁴ - ياپى: ساختار، قورولوش، مىمىرى، ئىكىلىش فورمى.

فولکلور پتانسیلی، گله‌نک^۱ لری و فولکلور متن‌لرینی بیلن
 شخص‌لر تثبیت ائدیله‌جکدیر. هر کنده قونشو کندلرین گئنل
 دورومو و فولکلور بیلجی‌لری قونوسوندا بیلگی توپلاناجاقدیر.

● درله‌مه چالیشمالاری ایله ایلگیلی قونولار

İ درله‌مه سیراسیندا هر ایکی درله‌یجی‌نین بیر آرادا (باهم)
 اولماسی شرطدیر. بیرسی سس ضبط ائتمه، عکاسی و ویدئو
 چکیمی، آنلادیجی ایله ملاقات کیمی ایش‌لرله اوغراشارکن او
 بیرسی عینی متنی ال ایله یازی‌یا آلاچاق و یا نوت
 گۆتوره‌جکدیر.

İ آنلاتیم سیراسیندا آنلادیجی شخصین سۆزو سیخ-سیخ
 کسيلمه‌یه‌جک، چوخ سورو سورولما یاچاق، دانیشما طرزی،
 دیکسییونو (سس تونو، تلفظ طرزی) و اونوتدوغو ظن‌ئندیلن
 خصوص‌لارلا ایلگیلی اخطار ائدیلمه‌یه‌جک و الشدیر یلمه‌یه‌جکدیر
 (تنقید ائدیلمه‌یه‌جکدیر)

İ بیر آنلادیجی‌نین حضوروندا (او آن اورد اولمایان) آیری
 آنلادیجی‌لار قونوسوندا دئدی-قودو، تنقید و یا چوخ اوؤگو
 (تعریف) اولونماماسینا دقت گۆستريله‌جکدیر.

İ آنلادیجی هر وسیله ایله تشویق ائدیله‌جک،
 آنلاتدیقلاری‌نین اؤنمسندیی (مهم اولماسی) حس
 ائندیريله‌جکدیر.

آنلادیلان متنین یاییئلانمیش اولماسی، داها اۇنجه باشقا بیر آنلادیجی دان درلنمهسی و یا آنلاتیمین یاریم-یامالاق¹ اولماسی، دورومو دییشدیرمهیه جکدیر؛ آنلادیلان هر شئی بیر آراشدیرماچی اوچون اۇنملی دیر و گرکن طرزده یازی یا آلینماسی لازمدیر.

● کونیه (شناسنامه): درلنمه چالیشمالاری
سیراسیندا درلنن ملزمه لرله ایلگیلی بیر کونیه
دوزنله نه جکدیر. بورادا آشاغیداکی بیلگی لر یئر
آلجاقدیر:

آ رسمی اوست اداری بیریمی؛ استان، شهرستان، دهستان،
کند (غیر رسمی تانیملاملار وارسا اونلار دا قید ائدیله جکدیر)
آ زمان (تاریخ، آنلاتیمین باشلانقیج و بیتیش ساعاتلاری)
آ آنلادیجی نین کیملیی: آدی، سوی آدی، آتا آدی، منسوب
اولدوغو عایله، تیره، بوی، یاشی، ساوادی و ایشی،
آ آنلادیلان متنن نه زمان، هاردا و کیمدن اؤیرنمیشدیر؟
آ پرافشنال² می دئییل می؟
آ پرافشنال ایسه اوستادی کییم اولموشدور؟

¹ - قصورلو، اکسیک. بو سؤزو مغانین زینگیر کندینده «یاریم-یایلاق» کیمی ایشله دیرلر.

² - بیر ایشی قازانج الدن ائتمک اوچون گؤرن کیسمه، پشه کار.

اۋنملى پرافشنال آنلادىجى لار حاقىندا اۋزل دوسىلار
(پروندهلر) آچىلاجاق و ايلگىلى هر تور بىلگى بو دوسىلارا
قويولا جاقدير.

چاليشما اورتامى، اويغولانا جاق اولان تكنىكلر، سورولاجاق
سورولار و باشقا شرطلر، درلەنە جك اولان فولكلور متن لرى نىن
جنس ينه و تورونه گۆره دوغال اولاراق دىيشيه جكدير.
ايله رى ده كى بۇلوم لردە بونلارى قيسا بير شكىلدە آچىقلاماغا
چاليشا جام.

قونولار و سورولار

9

خالق ادبیاتی

خالق ادبیاتی، فولکلورون داها قاپساملی و وئریملی بیر شکیلده درله‌نن قیسمی دیر. بو آlanda اؤنملی اؤرنک‌لر و جدّی تجربه‌لر واردیر. گئنل قورال‌لار دییشمه‌مکله برابر، هر ملتین گله‌نک‌لری، ملّی فولکلورو اولوشدوران متن تورلری و بللی-باشلی متن‌لرله ایلگیلی اولاراق سورولماسی گرکن سورولار، دقت ائدیلمه‌سی گرکن خصوص‌لار فرقلی دیر.

داستان‌لار

داستان‌لار گئنل‌ده عاشیق‌لاردان یازی یا آلیناجاق‌دیر. آنجاق، فولکلور بیلگی‌سی اولان هر کسه داستان بیلیم بیلمه‌دی‌ی سورولاجاق، بیلینن متن‌لر و متن پارچالاری درله‌نه‌جک، دوروملا ایلگیلی نوت‌لار آلیناجاق، کونیه دوزنلنه‌جک‌دیر.

عاشیق‌لاردان داستان درله‌مه چالیشماسی (عاشیق صنعتینه یؤنه‌لیک باشقا درله‌مه چالیشمالارینین اؤزلیک‌لری ایله‌ری‌ده آنلا‌دیلا‌جاق‌دیر)

عاشیقین تام اولاراق بیلیدی، قسماً بیلیدی و ساده‌جه آدینی بیلیدی داستان‌لار تثبیت ائدیله‌جک. اؤنملی بیلیدی، چوخ سؤودی و یا داها اوستالیقلا آنلا‌داییلیدی‌نی ساندیغی

داستان لار آیريجا تثبیت ائدیله جک، آنلاتماغا حاضر اولدوغو داستان لار تثبیت ائدیلدیکن سونرا، هر ایکی طرفین (عاشیق و درله ییجی لرین) آنلاشماسی دوغرولتوسوندا بیر و یا بیردن آرتیق داستان سئچیله رک سیراسی ایله آنلادیلاجاقدیر، بو آرادا، داستانین ان آزیندان بیر، بعضاً ایسه بیرنچه گون آنلادیلماسی گرکدییی دقته آلینمالی دیر.

هر عاشیق و آنلاتدیغی داستان لارلا ایلگیلی بیر سیرا گئنل و اؤزل خصوص لار اولدوغوندا بونلاری آیری جا تثبیت ائتمک گرکمکده دیر

9

عاشیق و اونون داستان آنلاییشی ایله

ایلگیلی قونولار:

- آ «داستان» تعریفی ایله نهیی دئمک ایسته بیر؟
- آ اؤزو و یا باشقا عاشیق لار «داستان» آدی یئرینه آیری بیر تئزیم (اصطلاح) ایشله دیر می؟ (ناغیل، حیکایه وس، کیمی).
- آ عاشیقین رئپرتووار¹ یندا داستان لارین یئری (گئنل بیلگی لر).
- آ بیلدییی داستان آدلاری.
- آ داستان لاری کیمدن و یا کیم لردن اؤیرنمیشدیر؟
- آ هانسی داستان لاری تام اولاراق بیلیر؟

¹ - بیر موزیک مجموعه سی نین و یا صنعتچی نین حاضرلامیش اولدوغو پارچالار، تجربه.

- آ هانسی داستان لاری قسماً بیلیر؟
- آ هانسی داستان لارین ساده جه آدینی بیلیر؟
- آ هانسی داستان لاری و نه دن اونوتموشدور؟
- آ گئئلده هانسی داستان لاری آنلاتماغی سئور؟
- آ هانسی داستان لار دینله ییجی لر طرفیندن داها سیخ-سیخ ایسته نیلمکده دیر؟
- آ داستان آنلاتیمی نین بیر آدابی اولدوغونو قبول ائدیر می؟
- ائدیرسه بونلاری آچیقلا یابیلر می؟ ائتمیرسه سببینی آچیقلا یابیلر می؟
- آ داستان آنلاتیمی نئجه باشلار، نئجه داوام ائدر، نئجه بیتیر؟
- آ آرادا یئمک، چای و یا آیری ایچگی سونولور مو؟
- آ داستان آنلاتیمی فصله و مجلسه (ورتام شرطلرینه) گؤره دیشیر می؟
- آ ان چوخ هانسی ورتام لاردا داستان آنلاتیمیشدیر و هانسی ورتام لاردا آنلاتماق ایسته ییر؟
- آ داستان آنلادارکن آرادا فیکرا¹ و یا آیری توردن بیر شئی لر آنلادیر می؟
- آ داستان قونوسوندا (و گئئلده) اوستادی کیم اولموشدور؟
- آ داستان قونوسوندا هانسی عاشیق لاری باشاریلی گؤرمکده دیر؟

¹ - قیسا و اؤزلو (مفید، حکمتلی) آنلاتیمی اولان، نکته لی، گولدورجو حیکایه.

آهر هانسی بیر مجلس ده آنلاداجاگی داستانی نجه تعیین
اندیر؟

آ داستان آنلادارکن دوروما گۆره قیسالتما و یا علاوه لرائدر
می؟

ساحه ده فولکلور درله مه سیراسیندا، عاشیق لارین آنلاتماق
ایسته دیکلری هر تورلو داستان متنی درلنه جکدیر. بونلار
یئنی متن لر و یا بیلینن متن لرین یئنی واریانت لاری اولابیلر.
حتی بوتونلوکله تانینان بیر واریانت اولسا داخی آنلاتیم طرزى و
یئرل اوژلیک لرین اویرنیلمه سی آچی سیندان درلنمه سی
گرکمکده دیر. بونلارین دیشیندا، اسکی دن تانینان و بیر نوع
کلاسیک اولاراق تانیملانان داستان لار قونوسوندا سورولار
سورولاجاق، بو متن لر ده یازی یا آلیناجاقدیر.

حاقیندا بیلگی توپلانماسی گرکن بللی - باشلی

داستان لار:

کوراوغلو، اصلی - کرم، عاشیق قریب، شاه اسماعیل، طاهر -
زهره، قوربانی، توفارقانلی عابباس، آلیخان - پری، سئی دی (کئچل
سئی دی و یا یتیم سئی دی)، مسیم دل افروز، محمد - گول اندام،
نووروز، قول ماحمود، یارالی ماحمود، جاهانگیر، شهرى - مهرى
صیاد - سدت، موغوم شاه، سلیم شاه، سام شاهزاده، شاهزاده
ابلیف، امراه، آرزو - قنبر، لطیف شاه، ابراهیم شاه، شاهزاده قاسم،
سیف الملک، شاهماران، لیلی - مجنون، یوسف - زلیخا، سید باتتال،
قاراجاوغلان، نجف (نجف - پریزاد)، واله - زرنیگار، عبدالله - جهان،

جلالی کورداوغلو، کورداوغلو آلیخان، آدی گۆزل، قاچاق نبی، قاراملک.

(بونلاردان باشقا، بۇلگهده تانینان و بیلینن اولنو تاریخی شخصلر، خالق قهرمانلاری، عاشیق لارلا ایلگیلی هر تورلو داستان و باشقا متنلر ده درلنه چکدیر)

یوخاری داکی لیسته دن ده گۆروندیو کیمی، تانینان تورک داستانلاری بیر نئچه مجموعه اولوشدورماقدادیر.

1. کلاسیک قهرمانلیق داستانلاری (کورداوغلو کیمی)

2. عاشیق (حاق عاشیق لاری) داستانلاری (عاشیق قریب، کرم ایله اصلی وس. کیمی)

3. کتاب کؤکنلی داستانلار (لیلی-مجنون، یوسف-زلیخا کیمی)

4. یاخین تاریخله ایلگیلی قهرمانلیق موتیفلی داستانلار (قاچاق نبی، قاچاق کرم وس.)

هم علمی آچی دان اؤنملی اولان بیر متنین درلنمه سی ایله ایلگیلی دقت اندیلمه سی گرکن خصوصلاری آچیقلاماق، هم ده قونولارین آنا خطلرینی گؤستمک اوچون آشاغیدا هر کومه یه عاید بیرر اؤرنک (و یا گئنلله مه) وئر یلمیشدیر. داستان متنلرین درلنمه سی قونوسوندا ایندی لیک آرتیق آیرینتیلی بیلگی سونمایا احتیاج اولمادیغی گؤرؤشونده ییم.

1. قهرمانلیق داستانلاری

9

کوراوغلو داستانی

آ نئچه دنه کوراوغلو قولو بیلینمک ده دیر؟

آ کوراوغلو داستانی آنلاتمانین بللی بیر آدابی وار می؟

آ کوراوغلو کیم دیر، نئجه اورتایا چیخمیش دیر، گئرچک آدی

نه دیر؟

آ کوراوغلونون باباسی کیم دیر؟

آ هاردا یاشامیش دیر؟

آ بؤلگه ده کوراوغلو ایله ایلگیلی یئرلر وار می؟

آ کوراوغلو ایله ایلگیلی ساز هاوالاری

آ کوراوغلونون تانینان دلی لری (دلی حسن، دمیرچی اوغلو،

ائیواز وس)، بونلارین کوراوغلو ایله تانیشمالاری

آ دلی لرین اؤنملی اؤز للیک لری

آ دلی لرله ایلگیلی اولای لار

آ کوراوغلونون خانیم لاری

آ کوراوغلونون ائولادی اولموش مو، آدی نه دیر؟ اولمامیش

ایسه، سببی نه دیر؟

آ کوراوغلونون آتی (و یا آت لاری)

آ کوراوغلونون قیلینجی

آ کوراوغلونون مسکنی

آ کوراوغلونون اؤلومو (و یا غیب اولوشو)

آ کوراوغلونون سفر ائتدی یی اؤلکه لر

آ کوراوغلونون دئولرله ساواش لاری

آ کوراوغلونون حضرت علی ایله قارشیشماسی
 آ کوراوغلو ایله ایلگیلی (ایچینده شعر پارچالاری اولمایان)
 روایت و اینانچ لار
 آ حیکایه سی بیلینمه یین کوراوغلو شعرلری وار می؟
 آ کوراوغلو داستانی آنلادیلارکن باشلانغیجدا اوستادنامه
 سؤیله نیر می؟
 (کوراوغلو داستانی و باشقا داستان لار یازی یا آلینارکن، هر
 شعر پارچاسینی هانسی هاوا ایله اوخودوغو عاشیقدا سورو لاجاق
 و یازیلا جاقدیر)

2. عشق (حاق عاشیق لاری) داستان لاری

9

گئنل چرچیوه:

آ اوستادنامه نه دیر و داستانا باشلارکن نچه دنه اوستادنامه
 سؤیله نیر؟
 آ حاق عاشیقی کیم لره دئییلیر؟
 آ عاشیقین بوت انا لیشی (بوتا نه دیر؟)
 آ بوتانی کیم لر وئیر؟ «پیر» کیم دیر؟
 آ بوت ا کیم لره وئریلیر؟ (بوتا وئریلن کیشی نین عابله سی،
 یاشی و ایشی)
 آ بوت ا وئرمه اولایی هارالاردا جریان اندیر؟
 آ بوت ا نجه وئریلیر؟

آبوتا وئریلن کیشی نین کئچیردییی حال لار و گوړولن
تداوی

آدوواقا پما («توی توتما») نه دیر؟

بو داستان تیپی نین بیلینن گئئل اؤزلیک لری دیشینا چیخان
دوروم لار بیر-بیر تثبیت ائدیله رک، عاشیق دان بو خصوص دا بیلگی
آلینا قادیر.

9

کرم ایله اصلی

آکرم و اصلی نین کیملیک لری (ملّی، دینی منسوبیت لری و
مملکت لری)

آعاشیق اولمالاری («بوتا» اولایی وار می، یوخ مو، وار ایسه
کیم وئردی و نه دن سونرادان یاردیم ائتمه دی؟)

آکرم اصلی نین آرخاسینجا هانسی شهر و اؤلکه لری گزیر؟

آاصلی یه سئحرلی (طلسم لی) کؤینگى کیم تیکدی؟

آکرم ین اؤلومو (نئجه اؤلور؟)

آاصلی اؤلور مو، نئجه اؤلور؟

آکرم ین اؤلمه دییی و یا اؤلوب ده دیریلدییی بیر واریانت

بیلینیر می؟

3. کتاب کؤکنلی داستان لار

اوزمان لارین اورتاق گؤروشونه گؤره بو داستان لار اسکی ادبی
گله نک لرله باغلی اولوب، سونرادان عاشیق لار آراسیندا خالق

داستانى ھالىنا گىتىرىلمىشىدىر، بو قونو ايله ايلگىلى اولاراق؛ سۆز قونوسو داستانين قايناغى، آنلادىلما آغىرلىغى، عاشىغىن بو متنى ھاردا و كىمدن اۆيرنمىش اولدوغو وس. كىمى سورولار سورولاجاقدىر.

4. ياخين تارىخلە ايلگىلى داستانلار

بو متن لر فولكلورون اولوشوم و ياشاما مكانىزمىنى، مىلى تارىخين خالق بىلىنچ¹ىندە آلدىغى شكىل و يوروملارى، مىلى كولتور و تارىخ اىلىشكىلىرىنى، مىلى آرزو و احتىياجلارى دوغرو آنلاماق آچى سىندان، عىنى زاماندا ياخين تارىخ اىچىندە خالقي ائتكىلەمىش اولان اولاي و كىشىلرى اۆيرنمك باخىمىيىندان بۆيوك اۆنم داشىماقدايدىر. قاچاق نىي، ستارخان، قاچاق كرم ايله ايلگىلى متن لر بو تورون اۆنملى اۆرنكلرىدىر. بو داستانلار يۆنەلىك ساحە چالاشمالارى آپارىلاركن سورولاجاق اولان سورولار كسىنلىكلە اولايلارن «گىرچك» تارىخى آخىشىنى تىبىت ائتمك ھدفى ايله يوخ، خالق كولتور و داستان گلەنەيى اىچىندە ياپىلانما² شكىللىرى ايله ايلگىلى اولاجاقدىر. چونكى، آماج تارىخى آراشدىرما اولمايىب، خالق كولتورونو و مىلى فولكلورو اۆيرنەرەك، بو ملزمەنن ايشىغىندا اتنو-كولتورل گلەنەيىن ياپىسىنى (قورولوشونو) و سىستىمىنى آنلاماقدىر.

¹ - شعور، انسانن اۆزونو و چتورەسىنى تانىما قابىلىتى.

² - اولوشما، تىشكىل تاپما.

9

قاچاق نبی

آ قاچاق نبی کیمدیر؟ (آدی، عایله‌سی، مملکتی، ایشی)

آ قاچاق اولماسی نین سببی (ایلک دوشمنلری کیمدیر؟)

آ قاچاق اولاراق هارالاردا فعالیت گؤستمیشدیر؟

آ کیم لرله مجادله¹ ائتمیشدیر؟

آ یاردیمچی لاری کیم لر اولموشدور؟

آ توتوقلانمیش می؟

آ اؤنملی اؤزلیکلری (فیزیکی، معنوی و اجتماعی

آچی لاردان)

آ هاردا و نجه اؤلدورولموشدور؟

داستان لارلا ایلگیلی عاشیق لارا (و باشقا آنلاتیجی لارا)
 سورولاجاق اولان سورولار (قونولارینا گؤره) یا آنلاتیم باشلامادان
 اؤنجه یا دا بیتدیکدن سونرا سورولاجاقدیر. بعضی دوروم لاردا
 (یئمک، ایچمک، دینجلمک وس. کیمی آنلادیجی دان قایناق لاندان
 دوروم لاردا) آنلاتیما آرا وئریله بیلر؛ بو بیر چوخ سورولارین
 سورولماسی اوچون ان اویغون فرصت دیر و قاچیریلماماسی
 گر کیر. آنلاتیم سیراسیندا هر هانسی سببله اولورسا
 اولسون عاشیغین سؤزونو کسمک، اوندان سورو سوروماق
 کسینلیکله منفی نتیجه لر دوغوراجاقدیر و دقت
 ائدیلمه سی چوخ اؤنملی دیر. بو قورال بوتون باشقا فولکلور

¹ - ایکی طرف آراسیندا، بیر بیرلرینه ایستکلرینی قبول ائتدیرمک اوچون گئدن زورلو چالیشما، ساواش.

متن لری نین درلنمه سی قونوسوندا دا کئچرلی دیر. آیریجا آنلاتیم سیراسیندا سۆز و حرکت لرله عاشیغی داواملی تقدیر ائتمک، هر وسیله ایله ممنونیت بیلدیرمک، تشویق ائتمک و مورال (روحیه) وئرمک گرکدییی ده اونودولمامالیدیر.

ناغیل لار

9

ناغیل لار (مثل لر) گئنل لیکله اسکی یئرله شیک لیک گلنه یی اولان شهرلرده و قسماً ده ائلات ایچینده (عاشیق) داستان گلنه یی نین ضعیف اولدوغو بؤلگه لرده) یاشاماقدادیر. قونولاری، سوسیو کولتورل¹ محتواسی و آنلاتیم طرزی ده بونا باغلی اولاراق دییشیر. ناغیل درلهمه سیراسیندا آنلادیجی لارین پرافشنال اولوب- اولماماسی دقته آلیناجاق و پرافشنال لار ترجیح ائدیله جک، آنجاق یئنه ده هر آنلادیلان یازیلماقدادیر. چون کی، بعضاً «ناغیل» آدی آلتیندا چوخ اؤنملی میتولوژیک و تاریخی ایچهریکلی متن لر آنلادیلماقدادیر. آیریجا بیلینن متن لر گئنلده غیر علمی متودلارلا، یالان- یانلیش درلنمیش و یایینلانمیش اولدوغونا گۆره تورک ناغیل لاری نین بیر چوخ اؤزلیک لری یاخشی بیلینمه مکده دیر. ساغلام درلهمه لر بول مقداردا ناغیل متنی نین

¹ - عینی آندا بیر توپلومو و یا توپلومسال بیر گروهو و اونا مخصوص اولان کولتورو

تثبیت ائدیلمه سینه امکان وئره جک بو اکسیک لییی اورتادان
قالدیر ابیله جکدیر.

ساحه ده ناغیل درلرکن سورولار فرقلی اولماقلا برابر داستان
درله مه سینده قوللانیلان گننل اصول و قورال لار کئچرلی دیر.

باشقا تورلر

9

لطیفه، آتالار سؤزو، تاپماجا، آلقیش (خیر

دعا)، قارغیش، بایاتی، لای لا، آغی کیمی فولکلور تورلری هر
یئرده، هر زامان و هر کس دن درله نه بیلر. بو تورلرین (آغی لاردان
باشقا) پرافشمال اجراچی لاری اولماز. آنجاق بللی بیر تورو دها
یاخشی بیلن لر واردیر. مثلاً، بللی بیر محیط ده بعضی کیشی لر
بول مقداردا لطیفه، بعضی لری ایسه آتاسؤزو، بایاتی وس.
بیلمه لری ایله باشقالاریندان سئچیلیمکده دیرلر. بونلار ترجیح
ائدیلمکله برابر، هر کسه باش وورولاجاق، بؤلگه خالق ایله ممکن
اولدوغو قدر یاخین دیالوق قورولاجاق، چون کی، بو تور متن لر
دیالوق اورتامیندا خاطرلانیلر و ایشله دیلیر.

9

عینی دوروم اوشاق فولکلورونا عاید ائدیلمن

اویون لار، تاپماجالار، تکرله مه لر و بعضی آیری تورلر اوچون

¹ - چوخونلوقلا، مثل لرین باشیندا اولان قافیله لی گیش سؤزلری

ده كئچرلى دىر. اوشاق فولكلورو متن لرىنى توپلومون هر كسىمىندن درله مك ممكن دور. بو قونودا هر كس بير شئى لر بيلر، آنجاق اصيل قايناق اوشاق لارىن اؤزودور. بونلارين درلنمه سى اوچون معين ياش گروهوندا اولان اوشاق لارلا ياخين دىالوق قورماق، اويون لارىنا قاتيلماق، تاپماجا، تكرله مه وس، سؤيله يهرك اولناردان قارشىلىق وئرمه لرىنى ايسته مك و باشقا تكتيك لر اويغولاماق گر كه جكدير.

9 خالق شعرى، خالق ماهنى لارى و خالق

تثاثرى متن لرى محلى صنعت چى لردن و بو خصوصدا بيلگىلى باشقا كيشى لردن درلنه جك. آيريجا بو سونونجولار اؤنم وئريله جكدير. چون كى، بونلار پرافشنال اولمادىقلارينا گؤره، چوخ زامان دوزنسىز ده اولسا آنلاتدىقلارى متن لر داها بكر و آز بيلينن متن لردير.

9 افسانه و روايت لر هر كسىمدن يازى يا آلىنماقلا

برابر ياشلى لارا و بؤلگه نين تاريخ و كولتورونه ايلگى دويانلارا سورولاجاكدير. بو سونونجولار قونوسوندا دقتلى داورانيلماسى گر كه جكدير. بونلار بللى بير بيلگى صاحى اولمالاريندان دولايى (و چوخونلوقلا محلى چيليگ دويغولارينا

قاپىلمالارى اوزوندن) بۇلگە ايله ايلگى لى افسانه و روايتلرى اۇز گۇروش لرى يۇنوندە يوروملا يارق «دوغرو» بىلدىكلرى شكىلدە آنلاتماغى ترجيح ائدرلر. متن لره «بزكلر» وورارلار. بو شخص لردن درلەنن متن لرى امكان اولدوغو قدر باشقا قايناق شخص لردن سورماقدا فايدا واردير. بو تىپ متن لرى درلرکن بىر نئچه آنلا دىجى نىن باهم اولماسى اۇنملى دىر. چون كى، بو دورومدا اۇز آرالارىندا بىر بىرلرىنى تصحيح ائدەرک (بعضاً دارتیشارق و ياریشارق) آنلادار و بول مقداردا ملزمه (ماتريال) توپلانماسينا امكان ساغلارلار.

9

اينانچلارىن درلنمەسى، خالق كولتورونون اينجه لنمەسى و تورک ميتولوژىسى نىن اۇيرنيلمەسى باخيمىندان اۇنجه ليکلى ايش لردندير. هرکس دن و هر وسيله ايله درلنمکله برابر، داها چوخ مشاهدە يولو ايله و گونده ليک ياشام ايچينده تثيت ائديله جکدير. کيمسه دوروب- دورارکن «باخسانا ائويمىن گيريش قاپيسنا آت نالى وورموشام، چون كى پيس روحلارين ائوه گيرمه سینه و يا نظر ديمه سینه انگل اولور» دئمز. بو بىر مشاهدە قونوسودور. ائوه گلرکن قاپىداكى آت نالينى گۇرمک و داها سونرا (اويغون بىر زاماندا) نەدن اوردا دوردوغونو سورماق گرکير. ايله رى سويه ده بىر مشاهدە و دوغرو سورولار سورايىلمه قابليتى بو قونودا باشاريلى اولمانين تک تضمينى دىر. درله ييجى نىن شخصاً مشاهدە ائتديى و يا بىرى لرى نىن

آنلا تديغى اينانچ لارين ساده جه نه دنى سورولماليدير. بو
اينانچ لارين «يانليش» و يا «دوغرو» لوغو، «گئريليک»،
«خرافه» و يا «اسكى لرين قالينتى سى» اولماسى
«فايداسى» و يا «ضررى» قونوسوندا گوروش بيلديرمک،
اوسته ليک ده دار تيشمالارا گيرمک کسينليکله
قاجينيلماسى گرکن داورانيش لاردير.

موسيقى

9

خالق موسيقى سى و خالق ماهنى لارى

١ خالق موسيقى سى نين بؤلگه ده بيلنن تورو؛ موسيقى
آلتلرى، بونلارين دوزلتمه سى، استفاده سى، ايلگيلى دئييم،
روايت و اينانچ لار.

٢ خالق ماهنى لارى، بونلارى اوخويان لار و اوخوما اورتامى،
خالقين موسيقى چى و مغنى لره باخيشى؛ ايلگيلى دئييم، اينانچ و
باشقا متن لر.

٣ رقص موسيقى سى، رقص تورلرى، بؤلگه يه مخصوص
(بؤلگه اوچون سجه وه اولان) رقص لر، اوينانما اورتامى، اويناماغا
و اوينايان لارا باخيش؛ ايلگيلى اينانچ، دئييم و باشقا متن لر.

عاشیق صنعتی

عاشیق لار، تورک خالق کولتورونون اؤنملی عنصر و اوداق¹ (زوم) نقطه سی دیر. هم خالق ادبیاتی نین، هم گئنلده خالق کولتورونون بوتون عنصرلاری عاشیق صنعتینده بیر سنتز² اولوشدورموش و باشقا خالق لاردا بنزری اولمایان بو کولتور آلانی اورتایا چیخمیشدیر. عاشیق صنعتی اؤز کؤکن لری، سیستمی، یاپیسی و ایشلو³ لری باخیمیندان چوخ آراشدیریلیمیش اولسا دا، بیر ایکی اوفاق-تفک⁴ قونو دیشیندا هئچ بیر یؤندن آچیقلا نمامیش، آنلا دیلمامیشدیر. بونون بیر چوخ سببلری واردیر، آنجاق باشلیجا سبب درلهمه آشاماسیندا اولان یانلیش لارلا ایلگیلی دیر. بورادا بونلاری آیری- آیری آچیقلاما امکان یوحدور. بیلیمه سی و درلهمه سیراسیندا دقت ائدیلمه سی گرکن اؤنملی خصوص لار (داستان لارلا ایلگیلی اولان قونولاردان باشقا) آشاغی یا آیینمیشدیر.

9

عاشیقین اؤزل و صنعتچی کیملییی ایله

ایلگیلی قونولار

¹ - بیر ایشیق و یا ایستی قایناغیندان یاییلان ایشین لارین توپلانیدی یئر

² - بیر له شیم، وحدت

³ - کارکرد

⁴ - اؤنمسیر، کیچیک، چوخ گرکی اولمایان.

آ آدی، سلاله سی، مملکتی (کۆچه ری و یا گلمه ایسه آتا یوردو)،

آ اوستادی (و یا اوستادلاری) کیمدیر، هارالیدیر؟ (امکان اولدوغو قدر بو اوستادلارین شجره سی توتولاجاقدیر).

آ نئچه یاشیندا ایکن عاشیقلیقا ایلگی لنمیش و نئچه یاشیندا چیراق (شاگرد) اولموشدور؟

آ نه دن عاشیق اولماق ایسته میشدیر؟ اۆزل بیر سبب وار می؟

آ یوخودا وئرگی آلما و یا بنزری بیر اولای یاشامیش می؟ بونا اینانیر می؟ نئجه دیرلندیرمکده دیر؟

آ نئچه ایل شاگردلیک ائتمیشدیر؟

آ نئجه حاضرلانمیشدیر؟

آ ایلک دفعه نه زامان و کیمینله مجلسه چیخمیشدیر؟

آ مستقل اولاراق نه زامان و نئچه یاشیندا عاشیقلیغا باشلامیشدیر؟

آ هانسی عاشیق لارلا یولداشلیق ائتمیشدیر؟

آ نئچه هاوا بیلیر؟

آ نئچه داستان بیلیر؟

آ سئودی عاشیق لار و هاوالار؟

آ عاشیق صنعتی نین گونوموزده کی دورومونو و گله جه یینی نئجه گؤرور؟

آ عاشیق لیق قورال لارینی («مجلس آدابی») هر زامان اویغولایا بیلیر می؟

9

عاشیق صنعتی ایله ایلگیلی گئئل قونولار

آ عاشیق لیق آدابی

آ اوستا-چیراق (شاگرد) ایلیشکی لری (چیراق نئچه یاشیندا
آلینیر، نئچه ایل چیراقلیق ائله مه سی گر کیر، نئجه بیر ائیتیم
وئرلیر؟ چیراقلیق بیتیشی ایله ایلگیلی قورال و تۇرن لر؛
چیراقلیق دۇنمی بیتدیکدن سونرا ایلیشکی لر نئجه آپارلیر؟)

آ مجلس آدابی

آ گئییم-قوشام (گئییم-کئجیم)

آ عاشیق لارین چالیشما و سوسیال داورانیش طرزی

آ عاشیق لیق دیشیندا بیر ایش گۇرورلر می؟

آ عاشیق صنعتی نین مادی گلیری نه شکیلده دیر؟

آ عاشیق لیغین گئئل تاریخی و بۇلگه عاشیق لاری حاقیندا

بیلگی لری

آ عاشیق لار یالیز می، ائکیپ حالیندا می چالیشیرلار؟

ائکیپ ده عاشیق اولمایانلار (مثلاً، زورناچی، دف چی وس.) اولور
مو؟

آ اۇزل بیر «عاشیق دیلی» (پرافشنال آرقو) وار می؟

(اۇرنکلر یازیلاچاق)

آ کتاب لاردان متن اۇیرنمه اولایی وار می؟

آ متن لری اونوتماق اوچون یازی یا آلما اولایی وار می؟

9 عاشیق قارشىلاشمالارى

- آ عاشیق قارشىلاشمالارى نىجه اولور؟
 آ هانسی آشامالارى وار؟
 آ نىجه یۇنه تیلیر؟
 آ یئنمه و یئنیلمه دورومونون تانیملانماسی
 آ یئنن طرف نه قازانیر؟ یئنیلن یین ایتیردییی نه دیر؟
 آ هانسی اؤنملی اؤرنکلى وار؟
 آ گونوموزده بو تور یاریشمالار گئدير می؟
 آ اؤزو باشقا عاشیق لارلا یاریشما آپارمیش می؟

9 ساز ساز

- آ ساز نه زامان، نىجه و کیم طرفیندن ایجاد ائدیلیمیشدیر؟
 آ ساز چئشیدلری؟ یایغین اولان و ان چوخ استفاده اولونان
 هانسی دیر؟ او بیرى لری نه ایشه یارار؟
 آ عاشیق لار سازدان سونرا باشقا آلتلر قوللانیر می؟ و یا ساز
 ایله بیر آرادا ایری آلتلر قوللانیر می؟
 آ سازین دوزلتمه سی و قورولوشو (ملزمه، چاناق، قول، بوغاز،
 پرده، آشیق، سیم وس.)؛ ایلگیلی قورال لار، اینانچ لار، دئییم لار
 وس.
 آ چىخاریلان سسه گۆره سازلارین سئچیلیمه سی و تصنیفی
 آ ساز هانسی آغاج ملزمه سیندن دوزه له بیلیر؟

آ ساز كۆينه بى (قىلىقى)، تازانه، سىم (ئىل)، پرده
 آ سازلا ايلگىلى اينانچلار و باخىم گلەنكلرى

9

ساز ھاوالارى

آ نىچە ھاوا واردىر؟ (عاشىغىن بىلدىى بوتون ھاوالار ضبط
 اولوناجاق، آدلارى يازىلاجاق، عاشىغىن وئردىى بىلگىلر
 دوغرولتوسوندا قروپلاشدىرىلاجاق و تصنيف اندىلەجكدىر)؛
 آ بۆلگەدە مشهور اولان ھاوالار؛
 آ كوراوغلو ايله ايلگىلى ھاوالار؛
 آ كرم ايله ايلگىلى ھاوالار؛
 آ باشقا اولنو كىشى، يئر، بوى، سوي، گلەنك وس، ايله
 ايلگىلى ھاوالار.

بونلار دىشىندا هر بۆلگەنىن، عاشىق محىطىنىن و
 عاشىغىن دورومونا گۆره بىرچوخ آيرى خصوصلار دىن تثبىت
 اندىلمەسى گرگە بىلر. بىر عاشىغىن يانىندا ممكن اولدوغو قدر
 چوخ اولماق، بوتون بىلدىكلرىنى سىستىملى اولاراق يازى يا آلماق
 اۆنملى دىر.

خالق دىلى

9

خالق دانیشما دیلی

İ دانیشما دیلی نین یئرل اؤزلیکلىرى، بۇلگهده يازى
 دیلی نین قوللانیمی؛ بۇلگه ایچینده شیوه¹ فرقلى لیکلىرى؛
 İ آرقو و یا پئشه (شغل) دیللىرى؛ آد وئرمه گلەنکلىرى،
 سالاملاشما شکیللىرى، ال-قول حرکتلىرى نین و میمیک² لرىن
 یاغینلىق درجهلىرى و آنلاملارى؛
 İ یالواریش لار، کیفیرلر، حقارتلر، دئییملر و عبارهلر؛
 İ دیل و دانیشما ایله ایلگىلى قورال لار («دیل داورانیشی» و
 دانیشما آدابى)، ایلگىلى دئییملر و اینانچلار.

میتولوژی

گلەنکسل کولتورون بوتون آلانلاریندا و هر بیر متنده
 (سئمیولوژیک³ آنلامدا) میتولوژی ایله ایلگىلى ملزمه واردیر.
 اصلینده باشقا تورلو ده اولماسینا امکان یوخدور، چون کی،
 میتولوژی: الف) مللى شعورون سیستمی (دنیا مدلى)؛

¹ - لهجه: بیر دیلین تاریخ ایچریسینده بیلیمهین بیر دؤنمده اؤزوندن آییرلمیش اولوب
 بؤیوک فرقلىلیکلر گؤسترن قوللارینا دئییلیر. مثلاً: چوواشجا، یاقوتجا.

شیوه: بیر دیلین بیلیمین تاریخی سئیری ایچینده اؤزوندن آییرلمیش اولوب بعضی
 فرقلىلیکلر گؤسترن قوللارینا دئییلیر. مثلاً: قیرقیزجا، قازاقجا، آذربایجان تورکجهسى....
 آغیز: بیر اؤلکه ایچینده عینى دیلین فرقلى دانیشما شکیللرینه دئییلیر. یؤرهلره گؤره
 سؤیلهیش فرقلىلیکلری واردیر اما یازیلیش عینى دیر. مثلاً: قارادیز آغزی، انکه آغزی....

² - اوز، ال، قول حرکتلىرى ایله دوشونجهنى آنلامتا صنعتی.

³ - گؤسترگه بیلیمی، رمزشناسی

ب) گله نكسل ملى كولتورون وارا اولوشو¹ سببى و اونو تنظيم ائدن ياپى؛ ج) ملى (ائتنيك) داورانيش بيچيم لرى نين پروگرامى و دىلى اولدوغونا گؤره، ايلگىلى ملزمه خالق حياتى نين هر آلانيندا بول مقداردا گؤرونمكده دير. بورادا مسأله نين جزئياتينا گيرمه دن، باشليجا آنلاييش لار چرچيوه سينده اؤنملى قونولارى و بعضى دقت ائديلمه سى گر كن اؤز لليك لرى خاطر لاما ق يئترلى اولاجا قدير.

زامان

9

زامانلا ايلگىلى گئئل آنلاييش و تانيملار

آ ايل، فصل، آى، گون، ساعات، دقيقه، ثانيه، هويورا\هوور، آن وس؛ ايل، آى و گون دسته لرى؛ بوگون، دونن، سيراغاگون، يارين\صاباح\سحر، بيريسى گون\بورگون، او گون، كئچن ايل\بيلدير، گلن ايل، اركن\اثرئتى كن، گئج، بير قدر، ايندى، سونرا، باياق\باياغى؛

آ زامانلا ايلگىلى باشقا تانيملار؛

آ بللى زامان كسيم لرى فرقلى بير شكيلده تانيملانير مى؟
(مثلاً، «اينك ساغيمى»، اؤيله اؤنجه سى و يا «بير سو ايچيمليك» زامان، «بير گؤز قير پيمى»؛)

¹ - موجوديت، وار اولما

آ زامانلا ایگیلی آنلاییش لاری مکان آنلاییش لاری ایله
تانیملاما اؤرنک لری وار می؟ مثلاً؛ «فیلان کسین ایکی کلمه سی
آراسیندا 5 کیلومتره وار» کیمی.

• باشلانقیج زامان

9 ایل

آ ایل آنلاییشی، ایل لرین اؤزل آدلاری وار می، ایل لرین بللی
بیر تصنیفی و یا قروپلانیدیما شکلی وار می (مثلاً، 12 حیوانلی
تقویم کیمی)، وار ایسه نه زامان و نئجه میدانا گلیمیشدیر؛
ایل لرله ایلگیلی اینانج و ساپتامالار، اوغورلو و اوغورسوز ایل لر،
ایلین باشلانقیج و سونو ایله ایلگیلی اینانج لار.

9 فصل

آ مؤوسوم و یا فصل آنلاییشی وار می، فصل و مؤوسوم
آنلاییش لاری آراسیندا فرق وار می، بو مؤوسوم لرین آدلاری،
سوره لری، اؤز للیک لری، بیر-بیری ایله ایلیشکی لری، یازاقیش
قارشیتلیغی (ضدیّتی)؛ مؤوسوم لرله ایلگیلی فولکلور متن لری،
گله نکسل فعالیت لر و اینانج لار.

¹ - بیر شیئی بلیرگین (آچیق، بارز، صریح) قیلماق، تثبیت ائتمک.

9 آی

آ نچه آی واردیر، آی لارین اوزونلوغو- گون سایسی، گون سایلی لاریندا فرقلی لیک وار ایسه بونون سببی، آی لارین خالق آراسیندا مشهور اولان اؤزللیکلری؛ آی لارلا ایلگیلی فولکلور متنلری و اینانچلار.

9 هفته و هفته نین گونلری

آ هفته آنلایشی؛ هفته نین ایلك گونو، گونلرین آدلاری، رسمی و غیر رسمی آدلار؛ بللی گونلرله ایلگیلی اینانچلار، بللی گونلرده نه ایشلر گؤروله بیلر، نه ایشلر گؤرولمز، اوغورلو و اوغورسوز گونلر، گونلرله ایلگیلی اینانچلار، دئییملر و س.

9 گون و گونون ساعاتلاری (وقت)

آ گون، گنجه، گوندوز آنلایشلاری؛ گونون باشلانقیجی و سونو؛ گونون باشلانقیجی و بیتیشی ایله ایلگیلی گورولن ایشلر (تورن سل بیر ائیلم)؛ گونون بللی ساعاتلاری: آخشام، گنجه، دان\دان یئری\دان اوزو، گون دوغوشو، صاباح\سحر، قوشلوق¹، اؤیله\گون اورتا، ایکینتی و باشقا ساعاتلار؛ تورانلیق، قارانلیق،

¹ - گونون صاباحلا اؤیله آراسینداکی وقت، (بیزده: بیچینچی ناهاری)

آیدینلیق، ایشیق، غروب\گون باتیشی وس. کیمی آنلاپیش لار؛
بونلارلا ایلگیلی متن لر و اینانج لار.

9

اؤزل (اؤنملی) گون لر

آ ایلین، آیین و هفته نین اؤنملی (باشقالاریندان بو و یا
آیری شکیلده آيیرد ائدیلن) گون لر؛ مثلاً، بازار گونو\ هفته
بازاری، آشوره¹ گونو، سوت گونو وس. کیمی.

9

مؤوسوم (فصل) بايرام لاری

آ چيله، خیدیر نبی، «چرشنبه لر» و آخیر چرشنبه؛ نوروز،
مئهری جان بايرامی وس.؛ بونلارلا ایلگیلی مراسم، اینانج و باشقا
متن لر.

مکان

9

مکانلا ایلگیلی گئئل قاوارام لار

آ ایره لی\ایله ری، گئری، آشاغی، یوخاری، آلچاق، یوکسک،
درین، دایاز، گئنیش، دار، آیری، دوز، چوخور، دیک، یاستی،

¹ - بوغدا، نوخود کیمی دنه لر، قورو یئمیشلری (تنقلاتی) شکرله قاینادراق یاپیلان بیر
تور دادلی. آشوره گونو؛ آشوره بیشریلن گون.

ائیش، یوققوش، اؤن، آرخا، بوشلوق، دولو، یئرآلتی، یئراوستو
وس،

9 کاینات\کوسمولوژی

İ کایناتین یارادیلیشی؛ کیم، نئجه و نه دن (هانسی ماده دن)
یاراتمیشدیر، یاردیمچی سی اولموش مو؛ یاشی نه قدردیر، بونونلا
ایلگیلی آنلاییش و دئییم لر؛ کایناتین یاپی سی، یئر، گؤی، یئرین
بیچیمی (یاستی، دوز، دایره وی، کوره شکیلی وس). یئرین و
گؤیون طبقه لری و یؤن لری؛ دنیا نه اؤزینده دورماقدادیر، بو نظام
دیشه بیلر می، بونون سبب لری و نتیجه لری، کایناتین سونو ()
زمان و مکان باخیمیندان) وار می؛ کاینات و دنیا آنلاییش لاری
هر زمان فرقلی دیر می و یا بونلار عینی آنلامدا می استفاده
اولونور وس.

İ کوسموس¹، اولدوزلار، گونش، آی، سامان یولو و بورجلار؛
بونلارین یارادیلیشی و بیر-بیرلری ایله ایلیشکی لری؛ بونلارلا
ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

¹- گؤی وارلیق لاری نین بوتونو

9 اۆلكه

١ اۆلكه نين رسمى آدى، جغرافى آدى (اگر وار ايسه) خالق آراسينداكى آدى؛ بونلاردان هانسى بيرى سى داها سيخ قوللانيلماقدادير؛ هر زامان عىنى آنلامدا مى قوللانيليرلار، غير رسمى آدين منشأى و اورتايا چيخما سببى نئجه آچيقلانماقدادير.

9 بۆلگه

١ بۆلگه نين يئرل گلەنكسل آدى، جغرافى آدى و تانيمى؛ اۆرنك: دربند (يئرل ملى تاريخى آد)، قوزنى دوغو آذربايجان بۆلگه سى (جغرافى تانيمى)؛ همدان (يئرل ملى تاريخى آد)، گونئى باتى آذربايجان بۆلگه سى (جغرافى تانيمى)؛ بۆلگه ايله ايلگىلى بوتون يئرل، رسمى و غير رسمى آدلار، بونلارين يارانما سببلرى، ايلگىلى دئييم، ساتاشما و اؤوگولر (تعريفلر)، بونلارين سببلرى؛ بۆلگه آدى ايله ايلگىلى افسانه، روايت و باشقا متنلر.

9 بۆلگه يئر آدلارى

١ بۆلگه ايچينده كى بوتون توپونيملر (رسمى، غير رسمى، اسكى، يئنى)؛ بونلارين منشأى ايله ايلگىلى اينانچ، افسانه، روايت و دئييملر.

9 جغرافی تئریملر (اصطلاح لار)

١ یئر یوزئی (داغ، دره، یوققوش، ائنیش، اووالیق²، صحرا کیمی)؛ اقلیم، یئل لر، یاغیش لار، دولو، توفان و باشقا طبیعت اولای لاری، ایستی لیک، سویوق وس.؛ سولار، تورپاق تورلری (ساری تورپاق، قارا تورپاق، گیل وس.) باشقا آنالایش لار، بونلارلا ایلگیلی اینانج لار.

9 اۆزل مکان لار

١ مسجد، توربه (زیارتگاه)، مزارلیق، پیر، اوجاق، باشقا زیارت یئرلری، باشقا زیارت یئرلری، خرابه لر، اویون و ایلنجه یئرلری، ئو، یول، میدان، دیبرمان، حمام، بولاق\بولاق باشی، سووآت (حیوان لارا سو وئرین یئر)، سای فییه³ دینجلمه\گزینتی یئرلری.

¹ - یوزئی: سطح

² - اووا: جلگه، دشت، چئوره لرینه گۆره چوخوردا قالمیش، چوخونلوکلا الووبون (ایرفت) لا اؤرتولو، آییمی آ، آخارسولارین درینه گۆمولمه میش اولدوغو، گئنل لیکله گئنیش و یا دار دوزلوک، یازی.

³ - یازلیق، یازلیق انو

9 یول

آ یول و یول چئشیدلری، ائل یولو؛ جیغیر آنلاییشی؛
یول لارین قورولوشو، دینجلمه یئرلری، یول و یولچولوقلا ایلگیلی
اینانج لار.

9 باغ، باغچا، تارلا، مرز (سینیر)

آ باغ چئشیدلری، باغ سالماق و باغ پوزماق کیمی گلهنکلی؛
باغ و باغچا آنلاییش لاری، باغ لار، تارلا لار و باشقا مکان لار
آراسیندا قویولان مرز اشاره لری، بونلارلا ایلگیلی اینانج لار.

9 سولار

آ چای، گؤل، آرخ\کانال؛ بونلارین یارادیلیشی، دوزلتمه سی؛
گئئل اولاراق سو و اؤزل اولاراق دا چای، دنیز، گؤل و آرخ لار، سو
قایناق لاری، یاغیش سویو وس. ایله ایلگیلی افسانه، روایت و
اینانج لار.

9 محلّه، جاده (خیابان)، سوخاق (کوچه)

آ بونلارین قورولوشو، ایلگیلی اینانج و اصطلاح لار.

9 اټو

١ اټو تپلری؛ اټوین سمتی، اټو و آرخا باغچا، هه‌یت، یاردیمچی یایی لار (مشمولات): آخیر (سامانلیق)، حمام، توالت، انبار وس، آلاقای هه‌یت قاپیسی\دروازه؛ اټوین ایچ دوزنی - اؤزل بؤلوملر؛ اټو و اوتاق بزه‌مه‌لری، عایله فردلری نین و قوناق لارین اوجاغا گؤره اوتورما دوزنی؛ عایله باشچی سی نین، آنا و اوشاق لارین یئرلری، اوتورما دوزنی وس. اټو دوزلتمه‌سی ایل ه ایلگیلی چالیشمالار، ایمه‌جی و باشقا یاردیملاشما گله‌نک‌لری؛ ایلگیلی اصطلاح لار، اینانج لار و دئییم لار¹.

انسان

9 انسانین یارادیلیشی

١ ایلک انسان نئجه، نه‌دن، کیم طرفیندن و نه زامان یارادیلمیشدیر؛ انسان عمرونون اوزونلوغو و بونون بلیرله‌مه‌سی (تعیین ائتمه‌سی)؛ قدر\ قسمت\ طالع\ آلین یازیسی؛ انسان روحو، جان، قوت²، نفس، وس؛ انسان بدنی، اعضا لار، بونلارین آدلاری، ایلگیلی اینانج و دئییم لار.

¹ - گنل لیکه گئوچک آنلامیندان آز چوخ ایری، ایلگی چکیجی بیر انلام داشی‌بان

قالبلشمیش آنلاتیم، تعبیر.

² - قوت: اوغور، بخت، طالع، خوشبختلیک

9 خالقین (تایفانین، قبیلەنین وس).

تۆره بییشی و سجیه¹سی

آ بللی خالق لارین، بۆلگه خالقینین، بوی لارین، قبیلە و تایفالارین اورتایا چیخماسی ایله ایلگیلی گۆروش و اینانچ لار؛ بونلارین سجیه لری ایله ایلگیلی گۆروش لر و اورتایا چیخما سببلری.

9 ائتنونیم لر

آ بۆلگه ده بیلینن بوتون ائتنیک آدلار، بونلارین آنلامی و اورتایا چیخیش سببلری ایله ایلگیلی اینانچ لار، دئییم لر و باشقا متن لر.

9 ائتنیک سیستم

آ سوی، بوی، تیره، اورو، اویماق، عشیره، جماعت، سلاله، محله، عایله وس. کیمی تانیم لارین آنلامی و بونلارین آدلاری، آیاملار (لقبلر)، بونلارلا ایلگیلی دئییم لر و اینانچ لار.

¹ - یارادیلش، خوی، کاراکنتر

9 انسان عمرو

آ دوغانوش، اوشاقلیق، دوغانوم گونو گله نه یی؛ سنت، اوخولا گئتمه، یئنی یئتمه لیک \ دلی قانلی لیک، ارگنلیک، مجلس لره قاتیلما، عسگرلیک (گئدیش، عسگرلیک حیاتی، آرخاداش لارلا و عایله ایله ایلیشکی لر، دؤنوش)، ائولنمه، اختیارلیق، اؤلوم.

9 شخص آدلاری و آیاملار (لقبلر)

آ اوشاق لارا آد سئچمه گله نکلی (نه تور آدلار و هانسی پرنسیپ (اصل، قاعده) لره گؤره وئریلمکده دیر)، یئنی لیکلرین کاراکتیری و توپلوم ایچینه یئرلشمه شکلی؛ ایکی آدلی لیک اولایی (رسمی و غیر رسمی آد)؛ قوشا آد وئرمه گله نه یی، اوخشاما آدلاری، آیاملار \ لقبلر و بونلارین اورتایا چیخیش سببلری؛ آدلارلا ایلگیلی اینانچ لار.

9 توپلوم دوزنی

آ اجتماعی زمهره (دسته، طبقه) لر، زنگین لر \ وارلی لار، یوخسول لار؛ اجتماعی داورانیش بیچیم لری: اجتماعی فعالیت لر، توپلومون اؤزونو یؤنه تیم گله نکلی ایله رسمی یؤنه تیم آراسینداکی ایلیشکی لر، بونولا ایلگیلی اینانچ و متن لر؛ اولان دیشی (آشیری، مفرط) دوروم لاردا اجتماعی داورانیش

گله نکلری، اجتماعی قارغاشالار\ اختلاف لار و بونلارین حلی، اجتماعی اعتراض\ آیاقلا نما شکیل لری و گله نکلری؛ قونشولوق، دوستلوق، قارداشلیق، باجیلیق (فیزلارین آرخاداشلیق ائتمه سی) وس. کیمی اجتماعی ایلیشکی بیچیم لر؛ توپلوم دیشی انسان لار.

9 توپلوم قورولوشو (بؤلگه توپلومونو اولوشدوران عنصرلار):

آ کندلی، شهرلی، اوشاق، گنج، اختیار، قادین، قیز، اوغلان، کیشی، گلمه (یتیم شه)، پئشه (پئشه) گروه لاری، صنعتچی لر، روحانی لر، بویوچولر (دوعا یازانلار، سئحیر باز لار)، دلی لر، فراری لر، قاجاق لار، خسته لر و ساقاقلار (ناقص لر)، جانی لر، سوچلولار، گزارشگر لر، (غوغاچی) داواچی لار، قورخاق لار، قولدور\ بونو یوغون لار، اوغرو لار و اوغرو لوق، مفسد لر، دیلنچی لر، درویش لر وس.؛ آغالیق سیستمی وار می یوخ مو؛ اگر یوخسا قارشیلیغیندا باشقا بیر شی وار می، نه دیر؛ بؤلگه یه چینگه نه\ قاراچی\ پوشا گلیر می، گلیرسه نه ایش گؤرور.

9 ائیتیم (آموزش) و کولتور حیاتی

آ بؤلگه نین گئل ائیتیم دورومو؛ ساوادلی (اوخور یازار) اولماغا و ساوادلی انسان لارا باخیش؛ اوخول - اویرتن - عایله ایلیشکی لری؛ انسان لارین ائیتیم آنلایشی؛ اوخول ائیتیمی نین

اورتالاما و اۋزل سورەلری؛ اوخولا قارشى بیر سوپوقلوق وار مى،
 وارسا سببلری؛ ائیتیم دىلى: ائیتیم هانسی دىلدە وئریلمکده دیر
 و بو ائیتیم و بو ائیتیم سویه سینی نئجه ائتکیله مکده دیر؛ اوخول
 دیشیندا بیر ائیتیم سیستمی (مسلکی، دینی، گئئل) وار مى،
 انسان لار هانسی ائیتیم شکلینی ترجیح ائتمکده دیرلر؛ ائیتیم،
 اوخول، اۋیرتمن و اۋیرنجی قونولاری ایله ایلگیلی اینانچ، دئیم و
 باشقا متنلر؛ بۇلگه نین گئئل کولتور دورومو، کولتورل
 احتیاج لارین قارشیلانما (رفعی) یول لاری، ایلگیلی فعالیتلر و
 خالقین کولتور آدام لارینا باخیشی.

9 عایله

١ عایله نین اولوشماسی، اجتماعی یاشام دوزنی (یاشادیغی
 اورتام)، عایله رئیس، عایله ایچی ایلشکی لر، اوشاق تربیتی
 (اوشاق لارین سوسیاللاشدیریلماسی)، ایش داغیلیمی (تقسیم
 کار)؛ عایله مراسم و ایلنجه لری؛ بوشانما، تکرار ائولنمه،
 نئچه آروادلی لیق، فامیل ائولی لیبی؛ دول، یئتیم، آنالیق، آتالیق،
 ائولادلیق، سیغینتی \ بسله مه وس.

• بسلنمه

9

عایله ایچینده:

† یئمکلر و یئمک ملزمه لری؛ یئمک حاضرلارما طرزى و زامانى، اؤزل یئمکلر، ایچه جکلر، سورکلى دوزه لن یئمکلر، مؤوسوم یئمکلری (فصلی یئمکلر)، بایرام یئمکلری، یئمک تدارکی (گونه لیک، مؤوسوملوک، بایراملیق)؛ یاش گروھونا گؤره یئمکلر، آیاق اوستو یئمک\ آتیشدیрма، عایله و فامیل مجلس لری؛ سفره آدابی و سفره دوزنى، یاشلى لار، گنج لر، اوشاق لار؛ یئمە به کیم باشلار، نئجه سوردورولر، باشلانقیچ و سوندا اؤزل بیر دئییم، دعا وس. سؤیله نیر می؛ ایلگیلى اینانچ، دئییم، دعا و باشقا متن لر.

9

عایله دیشیندا

† توپلو حالدا یئمکلر؛ قادین، اوشاق و ائرکک یئمک مجلس لری؛ قادین لارلا ائرککلرین بیر آرادا (باهم) یئمک مجلس لری وار می و نئجه اولور، توپلو یئمک مجلس لری نه زامان و هاردا قورولور.

9

فامیلچیلیک ایلیشکی لری و تئریملری

(اصطلاح لاری)

آ فامیلچیلیک تئریملری، یاخین و اوزاق فامیل لر، فامیل لر آراسیندا ایلیشکی شکیل لری: سایقی، سئوگی، دوشمنلیک، آیری سئچکیلیک، فامیل ائولیلیک لری؛ کیروهلیک، آخرت قارداشلیغی، یارانلیق (یاخین آرخاداشلیق)، قان باغیندان دوغمایان باشقا یاخینلیق لار، اینانچ لار و دئییم لر.

9

قوناق \ مسافر

آ قوناق کیمدیر (کیم لر و هانسی دوروم لاردا قوناق ساییلماقدادیر)؛ قوناق آغیرلاما گلەنک لری و توپلو و فردی قوناقلیق؛ قوناق قارشیلاما، و یولاسالما گلەنک لری (یئمک لر، قوناغا یاردیم گؤستريلمه سی، هدیه وئريلمه سی)، ایلگیلی تئریملر، ایلگیلی یاساق لار، اینانچ لار و دئییم لر.

9

یاس گلەنک لری

آ اؤلوم آنیندان ایل دؤنومونه قدر (و یا داها سونراکی دؤنملرده) قورولان مراسملر، آیین لر و اویولان قورال لار.

9 دویون\توی گله نکلری

آیلک گنجلیک چاغ لاریندا قیز ایله اوغلان آراسینداکی
ایلیشکی لردن دویونه قدر کئچیلن سورج؛ دویون گله نکلری؛
گوروجولوک\«آرواد آراسی»، ائلچیلیک، بلگه، نشان، دویون،
دویون سونراسی دؤنم، ایلک اوشاق وس، بونلارلا ایلگیلی
یاساق لار، اینانچ لار، دئییم لار.

9 سیاحت\یولچولوق

آ تک\ بیرئی سل و توپلو سیاحت، سیاحت آماج لاری،
سیاحت آراج لاری، سیاحت قورال لاری، سیاح دونانیمی
(تجهیزاتی)، دینجلمه یئرلری و طرزی، مسافر اولما اصولو وس،
گئرچک\ فیزیکی و معنوی سیاحت\ یولچولوق؛ حسرت و
غریب لیک؛ بونلارلا ایلگیلی متن لار.

9 دین

آ دینی اینانچ لار، مذهب لار، دینی عبادت لار، مراسم و
بایرام لار؛ قوربان، رمضان، محرّم، عاشورا وس؛ مقدس گنجه لار و
گون لار، مولود؛ دین آدام لاری نین توپلوم ایچینده کی یئری و
ائتیکسی، باشلیجا گورولری و (وار ایسه) باشقا اوغراش آلان لاری،
آیری پئشه صاحب لرینه (دوقتور، اؤیرتمن، بویوچو، فالچی،

صنعت آدام لاری - عاشیق وس.) باخیشلاری؛ دین آدام لاری ایله
ایلگیلی اینانج و دئییم لر.

9 خالق اینانج لاری

آ خالق آراسیندا یاغین اولان بوتون گله نکسل و «یئنی»
اینانج لار: اوغورلو و اوغورسوز («دوشر-دوشمزی» اولان) یئرلر،
ساعات لار، شخص لر، ایش لر (عمل لر)؛ تانری آدی و اینانجی،
هومای، اوما ی آنا، هال\ آل قاریسی\ هال\ آل آناسی؛ جن لر،
پری لر، ملک لر، ائی لر (اییه و یا ییه لر، «نینه لر»، «بابالار»)، هر
تورلو روح، اؤللو، خورتدان\ خورتلاق، چور (بیر تور خسته لیک)،
آندیر، مَرَت¹، دؤنرگه (شکیل\ «دون دیشدیرنلر»)، شیطان،
اؤلوم ملکی (عزرائیل)، یاخشی و یامان (خیر و شر) روح لار، دئولر،
سو و گوئی منشألی حیوان لار؛ اؤلکم و دیریلکم، یئر آلتی دونیا
و اورانین ساکن لری، گوئی ساکن لری؛ طبیعت اولای لاری
(یاغیش، قار، ایلدیریم، گوئی گورولتوسو، سئل، توفان وس.) ایله
ایلگیلی گؤروش لر؛ آغاج، داش، بیتکی لر، سلاح لار، گئییم لر،
یوخو، یوخو گؤرمه، رقم لر و باشقا سویوت قاورام لار.

¹ - سیخینتی وئرن، خوشلاتیلما یان شئی لر و یا کیمسه لر اوچون سؤیوش سؤزو اولراق
قوللانیلیر. اوغورسوز.

9 بویو\ طلسم و فال

١ بویو و فالین آماجی؛ گئنل بویولر (یاخشیلیق، پیسیلیک ائتمه وس. کیمی)، اؤزل بویولر (فلان کسه ایشده باشاری ساغلاماق اوچون وس. کیمی)، دوغا ایله ایلگیلی بویولر (باغیش دعاسی، یئل\ کولک دعاسی وس.)؛ فردی (بیر تک شخص ایله ایلگیلی) و توپلو (عینی زاماندا بیر نچه شخص، عایله وس. ایله ایلگیلی اولان) بویولر؛ بویو ائدن کیشی لر، پئشه حاضرلیق گله-نک لری؛ بویو نجه، کیم اوچون و نه زامان ائدی لر؛ قارشیلیغیندا نه آلینار؛ بویولو («وخونموش») سو و یا باشقا ایچگی لر، یئییه جکلر و یا اشیاءلار؛ قورشون تۆکمه، کتاب تۆکمه، تاس قورما؛ سۆزله، یازی لی و اشیاء قوللاناراق ائدی لن بویولر؛ بۆلگه خالق ی آراسیندا اوزرینده (پالتاردا و یا بویوندا، قولدا) دعا گز دیرمه اولایی وار می؛ دعا یازیب ساتما اولایی وار می؛ فالچی\ باخیجی\ گۆروجو\ موسقاچی\ اوفوروکچو؛ بونلارین رسمی و غیر رسمی اجتماعی کیملیک لری، فاق(دوزاق) باخما شکیل لری، آراج لاری، یاردیمچی لاری؛ ایلگیلی متن لر.

اکونومی\ اقتصاد

9

بۇلگەنن گئىل اکونومىك سىجىھسى

۱ باشلىجا اقتصادى فعالىتلىرى، چالىشما آلىشقانلىق لارى،
 اورەتيم و تجارت گلەنكلرى؛ تجارى اورونلر، بازارلار،
 يارماركا¹لار، پاناير²لار، فوآر³لار، بازار يئرلىرى و گونلرى.
 ۲ بۇيوك و كيچيك تورپاق صاحىبلىيى؛ آغالىق، يارى دارلىق
 (بىر تورپاقى اورتاق ايشلەمە)، كىرەلىك چالىشما.
 ۳ ايچ كۆچلر، مۇوسوم كۆچلرى، كند ايله شهر آراسىندا
 گئدىش-گلىش و هر تورلو ايليشكىلر؛ يابانجى و گلە ايشچىلر.

تارىم\اكىن

9

تاخىل\حبوبات\دنىل بىتكىلر

۱ بۇلگەدە تانىنان و اورەتىلن تاخىل تورلرى، تاخىلچى ليغىن
 بۇلگە اکونومى و كولتوروندى يئرى؛ تاخىلچىلىق گلەنكلرى؛
 اكىن، سىپىن (توخوم سىپمە)، يئتىشىدىرمە، اورون توپلاما و
 قوللانيملا ايلگىلى گلەنكلر، مراسملر، اينانچلار، باشقا متنلر.

¹ - ايلين معين واختلار يندا و معين يئرلردە واختا شىرى دوزلدىلن بازار.

² - بللى زامانلاردا و گئىللىكلە كيچيك يىرلشمە بىرىملرىندە قورولان، سرگى نىتەلىيىنى

دە داشىيان بۇيوك بازار.

³ - بللى زامانلاردا، بللى يىرلردە تجارى مال سرگىلەمك آماجى ايله اچىلان بۇيوك سرگى.

9

باغچیلیق\ باغچاچیلیق

١ باغچیلیق کولتورو، یئتیشدیریلن گلەنکسل و یئنی بیتگی تورلری، باغلارین یئرلهشیم آلان لاری و قورولوشو؛ نچە بیتگی تورو بیر آرادا (باهم) یئتیشدیریلیر، حصار\ دیوار و یا گوزتچی وار می، ضررلی حشرات و تانینان باغ\ باغچا خسته لیک لری، بونلارلا مجادله اصوللاری؛ ایلک اورون و بونولا ایلگیلی اینانچ لار؛ باغ پوزومو (اورون توپلاما) گلەنک لری؛ باغچی لیق آلانیندا بیر اوزمانلاشما وار می، هانس اورون لر نجه و نچە شخص طرفیندن یئتیشدیریلیر و توپلانیر، اوروندن پای وئریلیر می، نجه و هاردا ساخلانیر، بونلارلا ایلگیلی مراسم، اینانچ و دئیملر.

9

بوستانچیلیق

١ بوستان ایش لری ایله کیم لر اوغراشیر، اوزمانلاشما گرکدیریر می؛ «بوستانچی داد» عبارت ی تانینیر می، هانسی بیتکی لر یئتیشدیریلیر (و اؤنجه کی بؤلوم لرده آنیلیمیش باشقا قونولار).

9

توتون

١ توتونچولوک نه زاماندان بری تاتنینماقدادیر، خالق بو ایشدن راضی دیر می، کارلی و یاخشی بیر ایش می ساییلیر، بو

آنلاند كيم لر چاليشماقدادير؛ (و اۇنجه كى بۇلوم لردە آنيلميش اولان باشقا قونولار).

9 ايپچىلىك

1. ايپك قوردو بسلەمە گلەنەيى نە زاماندىن بىرى تانىنماقدادير، گىنىش يايلىمىش مى، سون محصول (نەپايى اورون) اولاراق نە الدە ائدىلمەكدهدير؛ بۇلگە خالقى بارامادان (ايپك قوزاسى) اۇز امكان لارى ايله هر هانسى بىر شئى اورەدير مى؛ بو ايشين تاريخى، بسلەمە گلەنكلىرى و آراجلارى حاقيندا هر تورلو بيلگى لر؛ ايلگىلى اينانچ، دئيم و باشقا متن لر.

9 باشقا اكين فعاليتلىرى

1. بۇلگەدە يورودولن باشقا اكين فعاليتى حاقيندا يوخارىدا آنلاديلانلار بىنر بيلگى لرى و هر قونويا داير اۇزلىك لرى تثبيت ائتمك گر كمكدهدير.

حيوانچىلىق

9

حيوانچى لىق كولتورو و بۇلگە

حيوانچىلىغى نىن گئىل قورولوشو

۱ حيوان جنس لرى، بىلەمە آلىشقانلىق لارى؛ يالنىز تۈۋلەدە\
آخىردا، يالنىز دىشارىدا، يايلاق و قىشلاقدا.

9

كىچىك باش حيوان لار

۱ قوين و كىچى جنس لرى، قوينچولوقلا ايلگىلى تىرىم لىر،
ياش و جنسىت تصنيفى، بو تصنيفه گۈره وئىلن آدلار، اۋزل
آدلار (وار مى يوخ مو؟)؛ اوتلاق يىرلىرى، اوتارما طرزى، سووارما و
دوز وئرمە دوزنى، يىرلىرى و شكلى، گىجەلەمە يىرلىرى، سورو
دوزنى و بىر سورودەكى حيوان لارنى اورتالاما سايىسى، قوزولاما\
دۇل زامانى، چوبانلىق گلەنكلىرى، قوين و قوزو چوبانلىغى،
قوينچولوقدان ساغلانان قىدا مادەلىرى و باشقا اورونلر؛ بونلارنى
ياپىمى، ساخلانما طرزى و استفادەسى؛ قوينچولوقلا ايلگىلى
اينانچلار، ساياچى سۇزلىرى، باشقا متن لىر.

9

بۈيۈك باش حيوان لار

۱ اينك\ سىغىر و جامىش\ ماندا جنس لرى؛ بىلەمە\ اوتارما
گلەنكلىرى، ياش و جنسىت تصنيفى، بو تصنيفه گۈره وئىلن
آدلار، اۋزل آدلار، اوتلاق يىرلىرى؛ سووارما و دوز وئرمە رژىمى\

یئرلری و شکلی، گئجه لهمه یئرلری، خسته لیکلر و تداوی لری، سوروا\ ناخیر دوزنی و بیر سوروده کی حیوان لارین اورتالاما سایسی؛ دؤل زامانی، ناخیر چیلیق\ سیغیر چیلیق گله نک لری، سیغیرچی\ ناخیرچی و بوزووچو (بوزوو چوبانی)؛ اینک و جامیشلاردان ساغلانان قیدا ماده لری (بوغورت، پئندیر، لور، شور، ایران، یاع، قایماق، قیمیز و س) و باشقا اورونلر، بونلارین دوزلتمه سی، ساخلا نما طرز ی و استفاده سی، سیغیر چیلیقلا ایلگیلی اینانچ لار، ائیدیرمه لر\ ساغین ماهنی لاری و باشقا متن لر.

9 آتچیلیق

۱ بؤلگه ده آتچیلیغین اقتصادی اؤنمی وار می، آت لار هانسی آماج لارلا قوللانیلماقدادیر؛ آت جنس لری، آت آدلاری، یاش، رنگ و یئریش طرزینه گؤره آت لارین صینیفلاندیریلماسی؛ گؤرولن خسته لیکلر و تداوی لری، بایتارلیق گله نک لری؛ جوتلشمه و دوغوم، بونلارلا ایلگیلی تئزیم و گله نک لر؛ آت یاریش لاری، جیدیر\ جیریت اوپونو، آت بسله مه گله نک لری، مینیجی لیک گله نک لری، آتچیلیق وسایل و لوازماتی، آتچی لیک اورون لری و بونلارین قوللانیمی؛ آت آراباسی تورلری و دوزلتمه سی، آت و آتچیلیقلا ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

9 دوه چیلیک

آ گئئل بیلگی؛ تاریخ، خالقین دوه و دوه چیلیک قونوسوندا بیلگی سی؛ دوه جنس لری، دوه لرین یاش، جنس و باشقا اؤزللیکلره گؤره سینیفلانديريلما شکیل لری؛ دوه چیلیک اورون لری و قوللانیمی؛ دوه گورشلری، دوه چیلیک وسایل و لوازماتی، دوه چیلیکله ایلگیلی اینانچلار و باشقا متنلر.

9 قوشچولوق\کومس (لؤل) حیوان لاری

آ جنس لری، آدلاری (اؤزل آد وار می؟)، تئریملر، اینانچلار و باشقا متنلر.

9 مئشه و مئشه چیلیک

آ مئشه لر، مئشه آدلاری، بیتکی اؤرتوسو، بیتکی آدلاری؛ میوه لر، یئرل و گئئل اقتصادی دیری اولان آغاج جنس لری، مئشه ایله ایلگیلی باشقا اقتصادی فعالیتلر؛ مئشه ایله ایلگیلی اینانچلار و باشقا متنلر.

9 اووچولوق

İ بۇلگه نين اوو حيوان لارى؛ اووچو ملزمه لرى؛ سلاح لار، دوزاق\ تله تورلرى، اۆزل قيافتلر\ گئيم لىر، اوو حاضرلىق لارى، اولانما آليشقانلىق و گله نك لرى؛ اووچولوقلا ايلگىلى اينانچ، لطيفه، افسانه و باشقا متن لىر.

9 چاغداش صنايع و باشقا اعمالات

فعاليت لرى

İ بۇلگه يه يئنى چاغدا يئرلشميش اولان و يا سون دؤنم لىر ده گليشديريلن صنايع داللارى؛ كيچيك چاپلى اعمالات¹ و آتيله لىر، بونلار ين اقتصادى اؤنمى، چاليشما دوزنى، ايلگىلى پئشه لىر.

9 معاشلى چالیشان لار

İ دوقتور، اؤيرتمن، اداره چى، دين آدامى وس. كيمى پئشه صاحب لرى؛ بونلار خالقين اؤز ايچيندن مى چيخميشلار يوخسا كناردان مى گلميشلر؛ بۇلگه خالقى ايچينده يئترلى سايبى دا وار مى، اگر يوخسا سبب نه دير؛ بونلار ين اجتماعى دورومو، خالقين بونلارا باخيش و ايليشكى لرى.

¹ - خام ماده ايشلنه رك دوزهلن هر نوع مال.

9

گله نكسل پئشه لر و گوژل صنعت لر

*دمیرچی، *ساراج (پهر و آت وسایلی دوزلدن)، *خراطا\ دولگرا\ مارانقوز، *دولگر (آج ایشی ایله مشغول اولان کیمسه)، *ترزی (درزی، خیاط)، *باغبان، *بویاچی، *داشچی، *دیوار اوستاسی، *سیواقچی (دیوارلاری سیوایان)، *کریچ کسن، *توخوجو، *کچه چی، *خالی چی، *بالیقچی، *اووچو، *پینه چی (آیاققابی تعمیرچی سی)، *آشپز\ آشچی، *جرچی، *دوکانچی\ باققال، *تاجر، *جوتچو، *چوبان، *گوژتچی، *موزدورا\ کیره لیک ایشچی، *شاتیر، *کندیرباز\ ایپ جانبازی، *حوققاباز (گوژ باغلیجی، شعبده باز)، *پهلوان، *ایلان اوینادان، *خواننده\ مغنی\ سس صنعتچی سی، *عاشیق، *تئاتر، *رقص، *رسم، *بزرک صنعتی، ...

بو پئشه لرله ایلگیلی آشاغی دا گوستریلن قونولارا

اؤزلیکله دقت ائدیله جکدیر:

آ پئشه نین گئل آدابی؛ بو کیشی لر\ صنعتکارلار کیمدیر، نجه سئچیلیر، نجه یئتیشدیریلیر؛ قوللاندیقلاری آلتلری اؤزلری می دوزلدنلر، هاردان تأمین ائدرلر، بو آلتلری نجه محافظه ائدرلر و بونلارلا ایلگیلی یاساق و اینانج لار وار می؛ صنعتچی لرین اجتماعی موقعیتی، داورانیش بیچیم لری و ائتکی لری؛ وارسا تشکیلاتلار بیچیمی، آرالارینداکی دایانیشما و رقابت شکیل لری؛ پئشه لر آراسیندا ایلشکی لر و یاردیملاشما،

اوستاد-شاگرد\ چىراق ايليشكى لرى؛ بو صنعت لره ايلگىلى بوتون
تەرىم لىر و آچىقلامالار، چاليشما مكان لارى و زامان لارى؛
پىشەلره ايلگىلى قورال لار، ياساق لار، اينانچ لار، افسانه، روايت و
باشقا متن لىر.

9 خالق طبابتى\ توركه چاره\ توركه

داوا

خالق طبىي ايله اوغراشان شىخ لىر، توركه داواچى (گلەنكسل
يۇنتم لىرله تداوى ائدن شىخ)، بويۇچو، فالچى\ باخىچى\
گۇرۇجو، ابەچى، سىنىقچى، چۇپچو، تداوى اماجلى بويۇ\ طلسم؛
گىنىلده هر كسىن بىلدىيى و اويغولادىغى تداوى لىر، خالق
طبىب لىرى، بۇلگەن شىفالى بىتكى لىرى، بۇلگەده يايغىن اولان
خستەلىك لىر (خالق اراسىنداكى آدلارى و علمى آدلارى)، بللى
خستەلىك لىر زامانى يىيىلن يىمكىلر و ايچەجك لىر؛ داوالار،
نسخەلر و س.؛ سالغىن (واگىر، همه گىر) خستەلىك لىر،
يولۇخوجو\ بولاشىچى خستەلىك لىر، روحى خستەلىك لىر، اوشاق،
قادىن خستەلىك لىرى و بونلار يىن تداوى يۇنتم لىرى؛ تداوى سى
چتىن اولان و يا هىچ اولمادىغىنا اينانچلار خستەلىك لىر؛ خلق
طبىب لىرى نىن اجتماعى دورومو، اجرت لىرى، ايش آلت لىرى و باشقا
آراج-گرچ لىر؛ بونلارلا ايلگىلى اينانچ، دىيىم و باشقا متن لىر؛ گىنىل
اولاراق خستەلىك لىر، تداوى شكىل لىرى، شىفالى بىتكى لىر،

خستەلىكەن قورونما، خستەلىك سونراسى دۇنم وس. ايله
ايلگىلى اينانچلار، دئىمىلر و باشقا متنلر.

9 تورک بوی لاری

1. اۆلكە گئىلىندە تورک بوی لاری نین آدلاری و گئىل
داغىلىمى (يئرلەشىم آلان لاری و سایی لاری).
2. بوی لارین لهجه و كولتور اۆزلىكلىرى.
3. بوی لار آراسىنداکی جغرافى ياخىنلىق و گلەنكسل
فامىلىچىلىك اىلىشكى لرى (ياخىنلىق درجهسى)، بوی لار آراسىندا
گلەنكسل دوستلوق و دوشمنلىك اىلىشكى لرى.
4. بوی لارین حال حاضردا ياشاماقددا اولدوقلاری بۆلگه و داها
اۆنجهكى يوردلاری؛ اۆنجهكى يوردلارینی نه زامان و نیه ترک
ائتمیشلر، بونا عاید بلگه وار می، اوتوردوقلاری بۆلگه نین ملکیتى
کیمه عایددير.
5. بوی لارین يئرلشیک\ اوتوراق و ائلات\ کۆچرى دوزنى
(هانسى بوی لار گئىل ده يئرلشیکدير، هانسى لار ائلات حیاتینی
سوردورمکدهدير، بير قىسمى اوتوراق، بير قىسمى ده ائلات اولان
بوی لار وار می؛ اوتوراق دوزنه کئچن بوی لارین حیاتیندا گۇرولن
دیشیکلىکلر و ائلات حیاتى ياشايان فامیل لرى ايله
اىلىشكى لرى).

6. بوی لارین یاپیسی: بیر بوی هانسی بؤلوملردن اولوشماقدادیر؛ بوی، تایفا، قبیله، سلاله، عایله وس. کیمی بؤلوملر، بو بؤلوملریله ایلگیلی تئریملر.
7. بوی لارین ایچ دوزنی: فامیل لیک، دوستلوق، دوشمنلیک، آنلاشمازلیق لارین حلی، اداره سیستمی، بوی\ تایفا\ قبیله بؤیوک لری و یؤنه تیجی لری، آغساققال لار، بونلارین اؤنمی.
8. فرقلی بؤلگه لرده اوتوران ان آزیندان اوچ بویون (خلج، قاشقای، شاهسئون، قاراپاق کیمی) تاریخی، یاپیسی، اقتصادی و کولتورل حیاتی ایله ایلگیلی ملزمه نین تحلیلی.

کند و اوبا ائولری

9 کند ائولری:

1. کندلرین گئنل قورولوشو و معماری دوزنی حاقیندا بیلگی لر: کند میدانی، یول لار، کوچه لر، محلّه لر، قبرستانلیق وس.
2. اجتماعی قورولوشولار: اداره بناسی، کلینیک، خسته خانا، اوخول، مسجد، حمام، قهوه خانه (چای خانا)؛ یاپی لارین گئنل اوزللیک لری، تیکینتی ملزمه لری، ایچ مکان دوزنله مه سی، بزه مه لر، باخیم، کیم طرفیندن و نه زامان دوزلمیشدیر.
3. تجاری تأسیس لر: دوکان، یئمک خانا، سلمانی (باربر)، درزی، تعمیر خانالار، دمیرچی، دولگر وس. یاپی لارین گئنل

اۋزلىكلىرى، تىكىنتى ملزمەلىرى، ايچ مەكان دوزنلەمەسى،
بەزەملەر، باخىم (باخىملى: مرتب)، كىم طرفىندىن و نە زامان
دوزلىمىشىدىر.

4. ئولر؛ ئو تورلىرى، زىگىن و يوخسول ئولرى، ساراي، كوما\
كومە، دام وس. ياپى لارىن گىئىل اۋزلىكلىرى، تىكىنتى
ملزمەلىرى، ايچ مەكان دوزنلەمەسى، اوتاق دوزنى (نئچە اوتاق وار،
كىم لار اوچون آيرىلمىشىدىر، گىئىشلىك وس.)، قاپى، پنجرە، باجا
ياپىسى و ايلگىلى اينانچ لار؛ بىزكلىرى، باخىم (صرف اولان امك)،
كىم طرفىندىن و نە زامان دورلىمىشىدىر؛ ئووين ايچىندە حيوان
بىلەنير مى، سىبى نەدىر، حيوان لار اوچون اولان بۆلۈمە عايد
بىلگىلىر.

5. ئولرىن و اجتماعى ياپى لارىن جغرافى يۇنو (ئووين
جىبەھەسى ھانسى سىمتە يۇنەلىك دىر، سىبى نەدىر؟)
6. تىكىنتى ايش لرى (اجتماعى بنالارى، تجارى تاسىس لرى
كىم دوزلدر، كىم لار ياردىم ائدر، نە كىمى بىر سورە ايچىندە
تاماملانار)؛

7. ئو تىكمەسى ايلە ايلگىلى اينانىشلار (بئر سئچىلركن،
بونۇورە آتيلاركن، تىكىنتى باشلاركن، تىكىنتى سىراسىندا،
تىكىنتى قوتاردىقدان سونرا و ئوۋە داشىنما سىراسىندا اويولماسى
گركن بللى قوروللار وارمى، بو قورال لارىن آنلامى نەدىر، ايلگىلى
افسانە، روايت، ماھنى، آتاسۇزو و باشقا فولكلور متن لرى)؛

كندده كى قونشولوق و فامىللىك ايليشكى لرى نىن اوبا دوزنىنه
ائنگىسى وارمى؟

3. ائلات يوردلاريندا قوللانيلان قونوت (مسكن، اقامتگاه)
تورلرى، آلاچىق، ذيه (؟)، چادير وس.؛ بونلارين گنىشلىيى،
يوكسكلىيى، ياپىمىندا قوللانيلان ملزمه لر، دؤشه مه، يئر، چاتى و
چاتى اؤرتوسو، باجا، ايلگىلى تئريم لر؛ ايچ نظامى، قادىن، اثر كك،
اوشاق بؤلوم لرى وار مى و يئرلى هارادير، آلاچىق\ ديه\ چادير
ايچىنده هانسى اشيء لار اولابىلر، هانسى لارين اولماسى ياساقدير،
سببى نه دير؛

4. يورد يئرلى: بو يئرلىر كيمه عايددير، اؤزل ملكيت مى،
دؤولت اراضى سى مى، بوى\ تايفا\ قبيله كيمى بيرلىكلردن
هانسىنا باغليدير؛ گنىلده يورد يئرلىنى و آيرى-آيرى
آلاچىق لارين يئرلىنى كيم تثبىت ائدير؛ آلاچىقى كيم قورار و
كىم لر ياردىم ائدر؛

5. يورد يئرلى و مسكن له ايلگىلى اينانچ لار، باشقا فولكلور
متن لرى.

كندده و يورد يئرلىرىنده قوللانيلان مسكن تورلرى نىن
ايچهرىدن و دىشاريدان شكىل لرى نىن چكىلمه سى، گنىل اولاراق
ياپى لارين و آيرىنتى لارين رسم لرى نىن چيزىلمه سى، هر آيرىنتى
ايله ايلگىلى گنىش سوروشدورما آپارىلماسى، يئرله شىم
بؤلگه لرى نىن گنىل ياپىسىنا و پلانلاماسىنا دقت ائدىلمه سى
بؤيوك اؤنم داشىماقدادير. ممكن سه ايلگىلى اؤرنك لرىن

(گله جکده بېر يئردە سرگيله مک اوچون) مختلف بۇلگه لردن
توپلانماسى بارەدە دە دوشونمک لازمدير.

*** سون ***

من عاشوغ کئشدى من نن
 اوخ ديدى کئشدى من نن
 مرتدره کؤرپى اولدوم
 نامرتدر کئشدى من نن

من عاشوغ اوین داغلار
 باش يئر قوين داغلار
 بيین ظلمات خانادو
 نئجه دو اوین داغلار

من عاشوغ مزه قانو
 مئی قانو مزه قانو
 قورخييم قریب اولم
 يوردوم دا گزه قانو

میغانا بینه گللم
 گئده رم گنه گللم
 بیده الیمه دوشسؤن
 ایمانا دینه گللم